

**VYSOKÁ ŠKOLA EVROPSKÝCH A REGIONÁLNÍCH
STUDIÍ, Z. Ú., ČESKÉ BUDĚJOVICE**

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

**RESOCIALIZACE A REINTEGRACE
ODSOUZENÝCH OSOB V ČESKÉ REPUBLICE**

Autor práce: Roman Moučka, DiS

Studijní obor: Bezpečnostně právní činnost ve veřejné správě

Forma studia: kombinovaná

Vedoucí práce: PhDr. Josef Vlček

Katedra: Katedra právních oborů a bezpečnostních studií

2018

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracoval samostatně, na základě vlastních zjištění a s použitím odborné literatury a materiálů uvedených v této práci.

Souhlasím, aby práce byla uložena v knihovně Vysoké školy evropských a regionálních studií v Českých Budějovicích a zpřístupněna v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění.

.....

Děkuji vedoucímu bakalářské práce PhDr. Josefu Vlčkovi za cenné rady, připomínky a metodické vedení práce.

ABSTRAKT

MOUČKA, R. *Resocializace a reintegrace odsouzených osob v České republice : bakalářská práce*. České Budějovice : Vysoká škola evropských a regionálních studií, 2018. 64 s. Vedoucí bakalářské práce : PhDr. Josef Vlček.

Klíčová slova: resocializace, reintegrace, Vězeňská služba ČR, výkon trestu odnětí svobody, vězeňství

Tato práce zkoumá resocializaci a reintegraci osob ve výkonu trestu odnětí svobody a po propuštění z výkonu trestu odnětí svobody. Skládá se z 8 kapitol, které popisují současný vězeňský systém v ČR, průběh výkonu trestu odnětí svobody, výchovnou práci s odsouzenými, výchovné nástroje, speciální výchovně vzdělávací programy, negativní projevy věznění, reintegraci odsouzených zpět do společnosti a budoucnost vězeňství v ČR. V předposlední kapitole je popsáno a vyhodnoceno anonymní dotazníkové šetření ve Věznici Oráčov, které bylo provedeno mezi odsouzenými a odbornými pracovníky. Závěrečná kapitola přináší výstup pro praxi, tedy návrhy a doporučení na základě zjištěných skutečností.

ABSTRACT

MOUČKA, R. *Resocialization and Reintegration of Convicted Persons in the Czech Republic : Bachelor thesis*. České Budějovice : The College of European and Regional Studies, 2018. 64 p. Supervisor : PhDr. Josef Vlček.

Key words: resocialization, reintegration, the Prison Service of the Czech Republic, prison sentences, prisoning

This bachelor work deals with resocialization and reintegration of people being given prison sentences and after releasing from prison. It consists of eight chapters which describe the current prison system in the Czech Republic, prison sentencing, educational work with convicted people, educational tools, special educational and pedagogic programmes, negative manifestations of prisoning, reintegration of convicted people back into society and the future of the prison system in the Czech Republic. The penultimate chapter describes and evaluates a anonymous questionnaire survey in Oráčov Prison which was made among convicted people and specialists. The final chapter brings output in practice, i.e. proposals and recommendations on the basis of ascertained facts.

Obsah

ÚVOD	8
1 CÍL A METODIKA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE	9
2 VĚZEŇSTVÍ V ČR	10
2.1 Současný vězeňský systém v ČR a jeho legislativní rámec	10
2.2 Úloha Vězeňské služby ČR.....	11
2.3 Průběh VTOS	14
3 RESOCIALIZACE OSOB VE VTOS	17
3.1 Výchovné nástroje ve VTOS	17
3.1.1 Komplexní zpráva – SARPO	17
3.1.2 Program zacházení	18
3.1.2.1 Pracovní aktivity programu zacházení	19
3.1.2.2 Vzdělávací aktivity programu zacházení	19
3.1.2.3 Speciální výchovné aktivity programu zacházení	20
3.1.2.4 Zájmové aktivity programu zacházení	20
3.1.3 Oblast utváření vnějších vztahů	20
3.1.4 Diferenciace	21
3.1.5 Organizovaná činnost odsouzených - časový rozvrh dne ve věznici.....	21
3.1.6 Kázeňské odměny a tresty.....	22
3.1.7 Protidrogová poradna, bezdrogová zóna.....	22
3.1.8 Vězeňská knihovna	23
3.1.9 Vězeňská duchovenská péče	23
3.2 Speciální výchovně – vzdělávací programy.....	23
3.2.1 GREPP	24
3.2.2 Zastav se, zamysli se, změň se	24
3.2.3 Finanční gramotnost.....	24
3.2.4 Získej zaměstnání.....	25
4 NEGATIVNÍ PROJEVY VĚZNĚNÍ	26

5 REINTEGRACE	28
5.1 Podmínky úspěšné reintegrace.....	29
5.1.1 Vůle – motivace - sebereflexe.....	29
5.1.2 Sociální zázemí	30
5.1.3 Oddlužení	30
5.1.4 Zaměstnání	31
5.1.5 Zbavení závislostí	32
5.2 Role nevládních organizací.....	32
5.2.1 RUBIKON Centrum, z. s.	33
5.2.2 Romodrom o. p. s.	34
5.2.3 Poradna pro občanství / Občanská a lidská práva.....	34
5.2.4 Nová šance, z. s.....	35
5.2.5 Projekt Život po vězení	35
6 BUDOUCNOST VĚZEŇSTVÍ V ČR	37
7 DOTAZNÍKOVÉ ŠETŘENÍ	39
7.1 Výběr skupin pro dotazníkové šetření.....	39
7.1.1 Skupina odsouzených.....	40
7.1.1.1 Dotazník skupiny odsouzených.....	40
7.1.1.2 Souhrn skupiny odsouzených.....	45
7.1.2 Skupina odborných pracovníků	46
7.1.2.1 Dotazník skupiny odborných pracovníků	46
7.1.2.2 Odpovědi na dotazník	46
7.1.2.3 Souhrn skupiny odborných pracovníků	52
7.2 Vyhodnocení dotazníkového šetření	52
8 VÝSTUP PRO PRAXI	54
ZÁVĚR	57
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	58
SEZNAM ZKRATEK	63
SEZNAM TABULEK	64

ÚVOD

Téma bakalářské práce je nejbližší k autorově profesi příslušníka Vězeňské služby ČR, ale také pro jeho několikaletý zájem o problematiku resocializace a reintegrace odsouzených osob v České republice. Proč je použit pojem resocializace, ačkoliv se v našem vězeňství již mnoho let nepoužívá? „*Pojem resocializace se užívá v odborné literatuře a ve vězeňské praxi je chápán jako korektivní nebo jako druhotná socializace jedinců, kteří díky nedostatečné výchově nebo nepříznivým podmínkám neproběhla socializace úspěšně. Anebo proto, že u nich proběhla socializace deviantní*“¹. Ve Vězeňské službě České republiky se používá pojem zacházení a tak s nadsázkou se dá říci, že s odsouzenými se zachází a penologická recidiva je přes 60 %. Zatímco většina evropských států odsouzené resocializuje, dosahuje mnohem nižší recidivy, a tím tedy i lepší reintegrace propuštěných odsouzených zpět do společnosti.

Vězeňství jako takové souvisí s celkovým stavem kriminality v ČR a bývá součástí všech předvolebních i povolebních programů politických stran i vlády. Téma je zvoleno také z důvodu vysoké recidivy odsouzených osob ve výkonu trestu odnětí svobody. Nelze totiž pořád zvyšovat kapacity vězeňských zařízení či případně stavět věznice nové. Vězeňství navíc nesouvisí jen s kriminalitou, ale i s justicí, stavem ekonomiky i společnosti jako takové. Právě provázanost těchto odvětví se pak projevuje na stavu a naplněnosti věznic. V současné době se naše vězeňství potýká s celou řadou problémů, jako je přeplněnost věznic, nedostatek příslušníků a odborných pracovníků, vysoká recidiva atd.

¹ ČERNÍKOVÁ, V. *Sociální ochrana: terciární prevence, její možnosti a prevence*. Plzeň, 2008, s. 100.

1 CÍL A METODIKA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Cílem bakalářské práce je zjistit a zhodnotit současnou resocializaci a reintegraci odsouzených osob a připravované kroky podle Koncepce vězeňství do roku 2025, dále pak navrhnout opatření ke zlepšení stávajícího stavu.

Anonymní dotazníkové šetření u dvou objektů proběhlo ve Věznici Oráčov se souhlasem ředitele věznice. První skupinou dotazníkového šetření byli odsouzení recidivisté vykonávající trest odnětí svobody ve Věznici Oráčov s přiznaným 1. stupněm vnitřní prostupné diferenciaci. Druhou skupinou byli odborní pracovníci a příslušníci oddělení výkonu trestu Věznice Oráčov.

První skupina odpovídala v dotazníku na 11 otázek týkajících se výkonu trestu odnětí svobody, trestné činnosti dotázaných, jejich ochoty se dále vzdělávat a rekvalifikovat, rodinného zázemí, zadlužení a plánů po skončení výkonu trestu. Bylo rozdáno 100 dotazníků.

Druhá skupina odpovídala na otázky zjišťující hodnocení současné výchovné práce s odsouzenými ve výkonu trestu odnětí svobody ve Věznici Oráčov a hodnocení současné postpenitenciární péče o osoby propuštěné z výkonu trestu. Bylo rozesláno 65 dotazníků.

Dalšími zdroji bakalářské práce jsou analýzy odborné literatury, dokumentů Vězeňské služby ČR a různých neziskových organizací, zákona o výkonu trestu odnětí svobody a řádu výkonu trestu odnětí svobody a vlastní postřehy a zkušenosti autora. Další součástí práce jsou vyhodnocení dotazníků obou dotázaných skupin a porovnání s analýzou odborné literatury, dokumentů Vězeňské služby ČR, dokumentů neziskových organizací zabývajících se pomocí osobám ve výkonu trestu odnětí svobody a jejich rodinám. Na závěr práce jsou zařazeny návrhy na zlepšení resocializace a reintegrace odsouzených osob v ČR.

2 VĚZEŇSTVÍ V ČR

Vězeňství je připisováno, že se vězeň často vrací z výkonu trestu odnětí svobody nepřevychován, přitom by kritika měla směřovat do jeho rodiny, školy a k dalším vlivům, které formovaly jeho osobnost². Vězení by nemělo působit jako terapeutické zařízení, vězení je především trest, který se má vykonat za důstojných podmínek, ne však podbízivých³.

2.1 Současný vězeňský systém v ČR a jeho legislativní rámec

Trest odnětí svobody plní vůči pachateli trestné činnosti jednak funkci represivní (ochrana společnosti před pachateli trestné činnosti), jednak funkci preventivní (výchova, respektive převýchova pachatele trestné činnosti k řádnému životu). Zákon č. 140/1961 Sb. (Trestní zákon) uváděl v § 23, odst. 1: „*Účelem trestu je chránit společnost před pachateli trestných činů, zabránit odsouzenému v dalším páchání trestné činnosti a vychovat jej k tomu, aby vedl řádný život, a tím působit výchovně i na ostatní členy společnosti*“⁴. Nový zákon č. 40/2009 Sb. již účel trestu nevymezuje. Výkon trestu odnětí svobody upravuje zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů (dále jen ZVTOS) a Vyhláška Ministerstva spravedlnosti č. 345/1999 Sb., kterou se vydává Řád výkonu trestu odnětí svobody (dále jen ŘVTOS). Dalšími důležitými předpisy, které upravují výkon trestu odnětí svobody, jsou nařízení generálního ředitele VS ČR, Pokyny ředitele odboru výkonu vazby a trestu a v neposlední řadě také Metodické listy ředitele odboru výkonu vazby a trestu, které vydává Generální ředitelství VS ČR. Na úrovni jednotlivých věznic se předpisy vydávají v podobě Nařízení ředitele věznice, případně Pokynů ředitele věznice.

Současná situace ve vězeňství díky trestní politice státu znamená přetížený personál a napětí mezi vězni v přeplněných věznicích. Po amnestii prezidenta Klause v roce 2013 došlo k snížení počtu vězňů o třetinu, ale bohužel nebylo využito oddechového času k zavedení systémových změn, které by vedly ke snížení počtu odsouzených osob. A tak jsou znovu přeplněné věznice a patříme v Evropě ke státům s nejvyšším počtem vězňů na 100 tisíc obyvatel. Na rozdíl od některých sousedních států si ale vystačíme s vězněním vlastních občanů. Současná situace nahrává ke

² HANUŠ, B. *Primární základy penologie*. Praha, 2005, s. 58.

³ MALÁ, D. *Vězeňství po česku*. Tišnov, 2003, s. 21.

⁴ ČESKOSLOVENSKO. Zákon č. 140/1961 Sb., Trestní zákon.

spekulacím, že na vině je justice. Soudci prý ukládají málo alternativních nebo podmíněných trestů (cca 10–14 %). Je zcela iluzorní, že masivní zavedení trestu domácího vězení (po úspěšném tendru na monitorovací náramky), peněžních či jiných alternativních trestů, vyřeší problém přeplněnosti věznic. Dojde sice ke snížení počtu vězněných osob, ale ne razantně. Problém je jinde, VS ČR může teoreticky resocializovat všechny odsouzené osoby a připravit je dobře na budoucí život po propuštění z vězení, ale bez následné postpenitenciární péče je tato snaha víceméně zbytečná, což dokazuje hrozivě vysoká recidiva⁵.

Uplatnění trestu odnětí svobody v současné podobě přestává odpovídat potřebám společnosti, objevují se požadavky na citlivější diferenciaci vězňů s důrazem na vyčlenění těch, u kterých má výchovná práce předpoklad k úspěšné resocializaci a změnu postoje k páčání trestné činnosti⁶. Dalším požadavkem je změna postoje ke krátkodobým trestům odnětí svobody, tedy do 2 let. Jde zejména u prvotrestaných odsouzených o diskutabilní nápravné opatření, které vede ke ztrátě zaměstnání, společenského postavení, mnohdy i majetku a rodiny. U těchto odsouzených pak převládá averze vůči společnosti jako tomu, kdo jej o všechno připravil a následně dochází i na změnu postoje k dalšímu páčání trestné činnosti⁷. Uvězněná osoba většinou neprožívá svůj trest odnětí svobody negativně, protože jeho pohled na zločin a trest je zcela odlišný od zbytku společnosti⁸. Soudobá teorie humanizujícího se vězeňství považuje za svůj hlavní cíl u odsouzených probudit a rozvíjet jejich smysl pro odpovědnost a podporu těch postojů a dovedností nutných pro úspěšný život bez páčání trestné činnosti po propuštění⁹. Proto hlavním cílem je odsouzeným osobám pomoci nalézt hodnotné a smysluplné alternativy k jejich dosavadnímu neúspěšnému životu, který vedl k jejich uvěznění¹⁰.

2.2 Úloha Vězeňské služby ČR

Vězeňská služba ČR (dále jen VS ČR) byla zřízena dne 1. 1. 1993 na základě zákona č. 555/1992 Sb. Posláním VS ČR je zajišťovat výkon vazby, výkon trestu odnětí svobody a výkon zabezpečovací detence, dále pak bezpečnost a pořádek v soudních

⁵JEMELÍK, Z. Vězeňství: promarněná Klausova facka a Pospíšilovo dědictví. *Neviditelný pes*, 12. 5. 2016.

⁶HENDRYCH, I. *Vybrané kapitoly z penologie*. Opava, 2010, s. 11.

⁷HANUŠ, B. *Primární základy penologie*. Praha, 2005, s. 65.

⁸HENDRYCH, I. *Vybrané kapitoly z penologie*. Opava, 2010, s. 10.

⁹HÁLA, J. *Bolest a naděje vězení: penologické eseje*. Praha, 2007, s. 31-32.

¹⁰HÁLA, J. *Bolest a naděje vězení: penologické eseje*. Praha, 2007, s. 71-72.

budovách. Spravuje a střeží věznice pro výkon vazby i trestu odnětí svobody a detenční ústavy. K dalším úkolům patří předvádění, střežení a eskortování vězněných osob. VS ČR spravuje 35 věznic a má více než 11 tisíc příslušníků a zaměstnanců. Každá věznice má svého ředitele, centrální správu zajišťuje generální ředitelství v čele s generálním ředitelem. VS ČR spadá do působnosti Ministerstva spravedlnosti. V současné době máme dva typy věznic: s ostrahou a se zvýšenou ostrahou.

Pracovníci podílející se na výchovné práci s osobami ve VTOS: vychovatel, speciální pedagog, pedagog volného času, sociální pracovník, psycholog, vězeňský kaplan a dozorce. Povinností každého nově přijatého zaměstnance je absolvování nástupního kurzu v Akademii VS ČR ve Stráži pod Ralskem. Tento nástupní kurz je odlišný pro příslušníky VS ČR a je realizován po dobu osmi měsíců a zahrnuje teoretickou výuku v Akademii VS ČR a praktickou přípravou v kmenové věznici. Civilní zaměstnanci, kteří jsou při výkonu své práce ve styku s odsouzenými, absolvují nástupní kurz v Akademii VS ČR po dobu pěti týdnů.

Nejdůležitějším pracovníkem oddělení VTOS je vychovatel. Jeho základním úkolem je výchovná, vzdělávací, diagnostická a preventivní práce, a to 5 x v týdnu se svěřeným kolektivem odsouzených. Musí osobně znát své svěřence, pedagogicky na ně působit a znát sociální vztahy ve skupině. Vede osobní karty odsouzených a zaznamenává do nich průběžně naplňování účelu VTOS. Totéž zároveň zaznamenává i do Vězeňského informačního systému (dále jen Vis). Vychovatel se podílí na hromadně organizovaných akcích, dbá na kázeň a upravenost odsouzených, na čistotu a pořádek v ubytovacích prostorech. Společně s ostatními vychovateli na oddíle zajišťuje organizační chod, vede početní a jmenný přehled odsouzených, rozhoduje o jejich ubytování na jednotlivých ložnicích či celách. Sám zpracovává návrhy na přerušení výkonu trestu, návrhy na povolení volného pohybu uvnitř i vně věznice, na účast odsouzených na extramurálních aktivitách mimo věznici. Zpracovává hodnocení k žádostem odsouzených o podmíněčné propuštění, o přeřazení do mírnějšího typu věznice, případně žádosti o přemístění do jiné věznice. Zabezpečuje nákupy, návštěvy, kontroluje příchozí i odchozí korespondenci i balíky. Vychovatel se podílí na výběru odsouzených k zařazení do zaměstnání nebo k úklidu, vyřizuje žádosti a stížnosti odsouzených, které na pravidelných setkáních, tzv. aktivech, informuje o důležitých skutečnostech. Osobně vede zpravidla dvě průběžné aktivity programů zacházení, kde sleduje účast a aktivitu svěřených odsouzených a změny jejich chování, kdy vhodné změny podněcuje a upevňuje. Pravidelně vyhodnocuje program zacházení, navrhuje

přeřazování odsouzených do nižší či vyšší skupiny vnitřní diferenciaci, umístění do krizového, výstupního či specializovaného oddělení. Sleduje chování odsouzených v krizových stavech, při odmítání stravy či jejich sklony k suicidálnímu chování. V neposlední řadě je vychovatel povinen každý den zkontrolovat prostory užívané odsouzenými s cílem odhalit držení nepovolených předmětů a udržet stanovenou kázeň a pořádek. Vychovatel má kázeňskou pravomoc.

Speciální pedagog má za úkol metodickou a koordinační činnost v oblasti preventivních a poradenských služeb svěřených odsouzených. Dále má určovat i aplikovat účinné diagnostické a výchovné metody a postupy. Vypracovává koncepci programu zacházení pro jednotlivé skupiny odsouzených v podobě projektů včetně jejich personálního, materiálního i finančního zajištění. Pravidelně aktualizuje programy zacházení, při změně ubytování, změně cíle programu zacházení nebo na přání odsouzeného změnit aktivity programu. Zodpovídá za odbornou úroveň programů zacházení a naplňování jejich cíle. Speciální pedagog zodpovídá za výchozí zařazení odsouzených do skupiny vnitřní diferenciaci věznice a po určité době předkládá návrhy na přeřazení odsouzených do vyšší či nižší skupiny vnitřní diferenciaci, a to vždy v souvislosti s plněním či neplněním programu zacházení, chováním a celkovým přístupem k VTOS. Dále se podílí na zpracování návrhů umístění odsouzeného do krizového, výstupního či specializovaného oddělení, na výběru k zařazení do zaměstnání, o udělení přerušování výkonu trestu, povolení volného pohybu uvnitř a vně věznice. Zodpovídá za úroveň zpracovávaných hodnocení k žádostem odsouzených o podmíněčné propuštění či přeřazení do mírnějšího typu věznice. Speciální pedagog provádí individuální pedagogickou péči o odsouzené a poradenskou pomoc odsouzeným v krizových stavech. Speciální pedagog se dále podílí na rozhodování o zařazení odsouzených do kategorie možných objektů napadení nebo do kategorie možných pachatelů násilí. Má nad odsouzenými kázeňskou pravomoc.

Základním úkolem sociální pracovníka je samostatná sociální práce, která je zaměřena na plynulý a bezproblémový přechod odsouzených do občanského života. Vypracovává sociální posouzení odsouzených s doporučením programu zacházení a vede zájmové aktivity zaměřené na získání sociálních dovedností odsouzených. Spolupracuje s orgány sociálního zabezpečení při vyřizování žádostí odsouzených. Poskytuje odsouzeným sociálně právní poradenství, zajišťuje spolupráci s Probační a mediační službou ČR, kooperaci se sociálními kurátory, dalšími státními orgány a institucemi a v neposlední řadě i s neziskovými organizacemi. Navazuje kontakty

s rodinami odsouzených a podílí se na řešení jejich sociálních problémů. Dále pak se podílí na výběru odsouzených do zaměstnání, na zpracování návrhů na udělení volného pohybu uvnitř i mimo věznici a na udělení přerušování výkonu trestu. Sociální pracovník se podílí na zpracovávání hodnocení k žádostem o podmíněčné propuštění či přeřazení do mírnějšího typu věznice. Navrhuje přerušování výkonu trestu ze sociálních důvodů. Při výstupu odsouzeného z VTOS podává návrh na výši sociální výpomoci.

Pedagog volného času realizuje individuální a skupinové zájmové i terapeutické sportovní a kulturní činnosti s odsouzenými. Vede nejméně čtyři průběžné aktivity programů zacházení a ve spolupráci s ostatními zaměstnanci organizuje a realizuje pro odsouzené hromadné volnočasové akce. Podílí se na hodnocení programů zacházení a zpracovává zprávy o zájmové činnosti ve věznici a přehledy o výrobcích rukodělné dílny, za kterou zodpovídá. Organizuje výstavy a podílí se na estetizaci věznice díly vytvořenými v zájmových kroužcích odsouzených.

Psycholog má ve věznici nezastupitelnou úlohu. Mezi jeho hlavní činnosti patří psychologická diagnostika, individuální nebo skupinové psychologické poradenství a psychoterapie. Své služby poskytuje jak odsouzeným, tak i personálu věznice, podílí se na výběru vhodných uchazečů o práci ve VS ČR. Psycholog se podílí na vypracování všech hodnocení odsouzených a při posuzování návrhů na přeřazení či přemístění odsouzených. Rozhoduje o zařazení nebo vyřazení odsouzených na krizové oddělení věznice, které řídí a kontroluje. Podílí se na rozhodnutí o zařazení odsouzených do kategorie možných objektů napadení a do kategorie možných pachatelů násilí¹¹.

2.3 Průběh VTOS

Přijímací věznice se nacházejí v bývalých krajských městech. Mají speciální oddělení pro příjem nastupujících vězňů. Prvním úkonem je důkladná perlustrace a standardní hygienická opatření. Dále zde probíhá jejich vystrojení vězeňským oděvem a dalšími náležitostmi, odevzdání, sepsání a uložení osobních věcí a věcí, které u sebe vězeň nemůže mít při VTOS. Dále pak nově nastupující vězni procházejí zdravotní prohlídkou, pohovorem s psychologem a popř. i s dalšími odbornými pracovníky přijímací věznice. V neposlední řadě je vězeň poučen o právech a povinnostech při VTOS.

¹¹ *Mezi vězením a komunitou: sborník příspěvků k problematice sociální integrace vězněných osob.* Sdružení pro probaci a mediaci v justici, Praha, 2008, s. 38-44.

Známe tři způsoby nástupu VTOS: přeložením z vazby, dodáním Policií ČR na základě příkazu k dodání do VTOS a nastoupením odsouzené osoby na základě příkazu k nástupu VTOS. V přijímací věznici zůstane odsouzený zpravidla několik dní, než dispečer Generálního ředitelství Vězeňské služby ČR rozhodne o jeho eskortování do příslušné věznice pro VTOS.

Nástup do vězení znamená u odsouzeného ztrátu osobní svobody a zároveň i možnosti uspokojovat řadu potřeb. Izolace ve specifických vězeňských podmínkách narušuje možnosti začlenění odsouzeného zpět do společnosti¹². U odsouzeného, který je poprvé ve VTOS, probíhá pozvolný úbytek chronického stresu, který prožíval při vyšetřování své trestné činnosti, při soudním řízení a případně na vazbě. Po příchodu do cílové věznice pozvolna akceptuje schémata, zvyky a životní rytmus vězeňského života. Toto vše ovlivňuje jeho další psychologický rozvoj. Recidivisté se mnohem dříve zbavují svého stresu a jsou schopni se mnohem rychleji integrovat do vězeňského života a komunity¹³.

Po eskortování odsouzeného do věznice pro VTOS probíhá jeho seznamování s ZVTOS a ŘVTOS, vnitřním řádem věznice (dále jen VRV), časovým rozvrhem dne a dalšími předpisy, které upravují VTOS v příslušné věznici. Dále je pak podroben vstupní zdravotní prohlídce lékařem věznice, popř. dalšími specializovanými lékaři. Speciální pedagog nástupního oddělení spolu s dalšími specialisty OVT, sestaví Komplexní zprávu o odsouzeném, která jej pak provází celý VTOS. Dále pak zhotovuje návrh prvního programu zacházení, který podléhá schválení komisí tvořenou odbornými a vedoucími pracovníky věznice a OVT. Pobyt odsouzeného na nástupním oddělení trvá několik týdnů (zpravidla dva až čtyři).

Po vyřazení z nástupního oddělení přechází odsouzený do příslušného vězeňského kolektivu, kam je přidělen na základě doporučení odborné komise OVT. Při zařazování se především zohledňuje, zda jde o odsouzeného poprvé ve VTOS nebo o recidivistu, vhodné budoucí pracovní zařazení a věk a zdravotní stav odsouzeného.

Před výstupem z VTOS se někteří odsouzení zařazují na výstupní oddělení. Odsouzený musí zpravidla splňovat několik podmínek: musí být vězněn více než 3 roky, musí plnit program zacházení a být zařazen v 1. skupině vnitřní diferenciaci. Odsouzení se na výstupní oddělení zařazují půl roku před propuštěním. Výstupní oddělení ve věznici se řídí zvláštními vnitřními předpisy VS ČR, součástí je kulturní

¹² FISCHER, S. *Etopedie v penitenciární praxi*. Ústí nad Labem, 2006, s. 81.

¹³ HANUŠ, B. *Primární základy penologie*. Praha, 2005, s. 12-13.

místnost, kuchyňka, jídelna i kužárna. Odsouzeným na výstupním oddělení je umožněno prát si a žehlit. Celkově se režim, program zacházení a časový rozvrh dne snaží odsouzené připravit na budoucí život po propuštění z VTOS. Hlavní důraz se klade na odvykání odsouzených nárokovému způsobu života ve VTOS, vytváření podmínek pro bezproblémový start na svobodě, např. pomoc se zajištěním ubytování a zaměstnání, kontakty s úřady, zařizování dokladů, nácvik vyplňování formulářů apod. V případě potřeby jsou odsouzeným umožněny v rámci extramurálních aktivit návštěvy úřadů, nácvik nákupů, prohlubování komunikativních dovedností, sepsání životopisu nebo CV, založení e-mailové adresy atd.¹⁴.

¹⁴ ZDRAŽILOVÁ, P. Plní výkon trestu odnětí svobody již pouze funkci ochrany společnosti? *Sociální práce*. 2002, č. 2, s. 50-54.

3 RESOCIALIZACE OSOB VE VTOS

Kapitola přináší přehled výchovných nástrojů a vybraných speciálních výchovných programů, které se podílejí na výchovném působení na odsouzené.

3.1 Výchovné nástroje ve VTOS

Předpokladem pro úspěšnou výchovnou práci s odsouzeným ve VTOS je znalost jeho osobnosti, jeho potřeb, postojů, sociálních návyků, jeho sociální komunity. Důležitá je také jeho motivace a příčiny páchaní trestné činnosti. K tomu slouží Komplexní zpráva, na které se podílí odborní zaměstnanci VS ČR. Jde o shrnutí výsledků psychologického, pedagogického, sociálního, případně i lékařského zhodnocení osoby odsouzeného.

3.1.1 Komplexní zpráva – SARPO

Jedná se o v současnosti používaný nástroj na vytvoření Komplexní zprávy o odsouzených zpracovávaný během pobytu odsouzeného na nástupním oddělení. Zkratkou SARPO (Souhrnná Analýza Rizik a Potřeb Odsouzených) je označován prediktivní nástroj na hodnocení rizik a kriminogenních potřeb odsouzených. Vězeňská služba v roce 2012 představila tento elektronický program a zahájila jeho používání ve věznicích. Úlohou programu je posuzovat pravděpodobnost opětovného selhání odsouzeného na základě výpočtu statického rizika z údajů o kriminálním chování, výpočtu dynamického rizika vyhodnocujícího celkem 48 rizikových faktorů v 7 základních životních oblastech, odhadu způsobené újmy a specifikace potenciální oběti na základě analýzy trestné činnosti, vyhodnocení motivace a sebehodnocení odsouzeného a vyhodnocení protektivních faktorů. Výstup v podobě komplexní zprávy je uložen do zabezpečeného Vězeňského informačního systému, kde se s ní dále pracuje v rámci odborného zacházení.

Pro snížení rizika recidivy odsouzeného je potřeba soustředit se na práci s riziky a kriminogenními potřebami. Proto je nutná jejich správná identifikace a vyhodnocení. Velký význam má rozlišování mezi těmi faktory, které přímo vedou ke kriminálnímu chování, a těmi, které s páchaním trestné činnosti přímo nesouvisejí. SARPO vychází z předpokladu, že zatímco nízkorizikové a psychopatologicky nenarušené osoby jsou ovlivnitelné vězeňským režimem a zařazením do práce, více rizikové, narušené osoby se sociálně patologickými charakteristikami se mohou adaptovat na režim, avšak bez dopadu na bezproblémové chování po propuštění. Proto je nutné investovat zvláštní

úsilí především do těch odsouzených, u nichž je šance dovést je ke změně a u nichž tato změna povede ke snížení nebezpečnosti pro společnost (riziko recidivy). Převážná část vězňených osob je ovlivnitelná režimem a prací, a naproti tomu jen menší část odsouzených není ovlivnitelná vůbec ničím. Zbývající skupina vězňených osob, která je přístupná změně, vykazuje vysoká rizika nebo stupeň narušení, kdy je zapotřebí zvláštních intervenčních postupů. Kriminogenní riziko se skládá ze statických a dynamických rizikových faktorů a také z nebezpečnosti vězně, jeho tendence k autoagresivnímu či agresivnímu jednání v průběhu výkonu trestu odnětí svobody. Ovlivnitelnost je další faktor, jehož součástí je rovněž motivace vězně ke změně jeho postoje k životu. SARPO je důležitou systémovou změnou, která ovšem nemění ani nepřekračuje platný legislativní rámec, ba ani nevytváří zcela nový systém nahrazující zaběhlou penitenciární praxi. Jde o změnu vnitřní, metodologickou. Změna metodologie při zpracování vstupního hodnocení je počátkem změn filozofie zacházení s odsouzeným, vyjádřené cíleným zaměřením na vyhodnocování rizik a kriminogenních potřeb s ohledem na souvislost k trestné činnosti a jeho motivaci k minimalizaci zjištěných rizik¹⁵.

3.1.2 Program zacházení

Mezi nejdůležitější úkoly VS ČR je za pomoci programů zacházení soustavně působit na odsouzené s cílem jejich úspěšného způsobu života podle zákona po skončení VTOS¹⁶.

Na základě Komplexní zprávy o odsouzeném a případně i na dalších poznatcích a posudcích odborných pracovníků VTOS je odsouzenému navržen program zacházení. Programy zacházení jsou v rámci VS ČR formálně sjednocené. Program zacházení obsahuje konkrétně formulované cíle působení na odsouzeného, metody zacházení s odsouzeným směřující k dosažení cílů a způsob a četnost hodnocení jeho přístupu a účasti na aktivitách. Nedílnou součástí programu zacházení je stanovení způsobu zaměstnávání odsouzeného, vzdělávání anebo jiné náhradní činnosti směřující k vytváření předpokladů pro jeho bezúhonný a samostatný způsob života. Pokud u odsouzeného přichází v úvahu více variant programu zacházení, umožní se mu výběr. Při výběru vhodných aktivit pro odsouzeného se přihlíží k délce trestu, jeho charakteristice osobnosti a příčinách jeho trestné činnosti. Program je stanoven

¹⁵ JIŘIČKA, V., PETRAS, M., HŮRKA, J. a DRAHÝ, F. Hodnocení kriminogenních rizik a potřeb odsouzených nástrojem SARPO. *Soudce*. Soudcovská unie, 2013, č. 10, s. 5-10.

¹⁶ MALÁ, D. *Vězeňství po česku*. Tišnov, 2003, s. 82.

odsouzenému většinou při vyřazení z nástupního oddělení a schvaluje jej ředitel věznice nebo jeho zástupce. Podle typu věznice je vychovatelem periodicky hodnocen. Při této příležitosti se zaznamenávají důležité skutečnosti provázející chování a jednání odsouzeného v hodnoceném období s výsledkem – plní zcela, plní částečně nebo neplní vůbec¹⁷. Základní členění programu zacházení stanovuje ŘVTOS, § 36, odst. 3: „a) pracovní aktivity, b) vzdělávací aktivity, c) speciální výchovné aktivity, d) zájmové aktivity, e) oblast utváření vnějších vztahů.“¹⁸

3.1.2.1 Pracovní aktivity programu zacházení

Evropská minimální pravidla pro zacházení s vězni považují práci vězňů právem za nejdůležitější resocializační prvek¹⁹. Bez zaměstnání není jedinec po propuštění z VTOS schopen návratu do společnosti bez další delikvence²⁰. Rozdělujeme je na: zaměstnávání, práce potřebné k zajištění každodenního provozu věznice a pracovní terapie, vedené zaměstnanci VS ČR s potřebnou odbornou kvalifikací²¹. Pracovní aktivity jsou zaměřeny na vytváření a upevňování pracovních návyků a na zdokonalování se v manuálních zručnostech. V rámci pracovní terapie vězni vyrábějí především drobné předměty nebo se věnují zahradničení, nově v několika věznicích i včelaření. Problémy spojené se zaměstnáváním odsouzených jsou často nízká nebo zcela chybějící kvalifikace, zdravotní nebo psychické poruchy, které odsouzeným znemožňují vykonávat i primitivní manuální práce. V posledních letech byla nabídka zaměstnávání odsouzeným nízká vzhledem k probíhající hospodářské recesi. Situace se již zlepšila, svůj podíl na tom má i zvýšená aktivita VS ČR směrem k vyhledávání vhodných zaměstnavatelů spojená s pobídkami.

3.1.2.2 Vzdělávací aktivity programu zacházení

Rozdělujeme je na: vzdělávání organizované či realizované středním odborným učilištěm, vzdělávací aktivity vedené či kontrolované zaměstnanci VS ČR, vzdělávání

¹⁷ BIEDERMANOVÁ, E., PETRAS, M. Možnosti a problémy resocializace vězňů, účinnost programů zacházení. Praha, 2011, s. 30.

¹⁸ ČESKO. Vyhláška Ministerstva spravedlnosti č. 345/1999 Sb., kterou se vydává Řád výkonu trestu odnětí svobody, § 36.

¹⁹ HANUŠ, B. Primární základy penologie. Praha, 2005, s. 59.

²⁰ FISCHER, S. Etopedie v penitenciární praxi. Ústí nad Labem, 2006, s. 80.

²¹ ČESKO. Vyhláška Ministerstva spravedlnosti č. 345/1999 Sb., kterou se vydává Řád výkonu trestu odnětí svobody, § 36.

v korespondenčních kursech a v síti škol České republiky²². Odsouzený má právo studovat na středních odborných učilištích v rámci VS ČR, pokud má dokončené základní vzdělání a dovoluje to jeho zdravotní stav. Na jiných školách v rámci České republiky může studovat, pokud je to organizačně možné. Vzhledem k tomu, že téměř 50 %²³ odsouzených má dokončené jen základní vzdělání, je další vzdělávání odsouzených nutné pro jejich snazší uplatnění na trhu práce. Neméně důležitou formou vzdělávání jsou rekvalifikační kurzy. Tyto kurzy VS ČR pořádá sama nebo ve spolupráci s Úřady práce i jinými subjekty. Absolventi těchto kurzů svojí nově nabytou odbornost využijí již během VTOS, např. kuchaři či obsluhy vysokozdvíhových vozíků. Další kurzy pomáhají odsouzeným rozšířit své znalosti, např. kurzy počítačové gramotnosti, kurzy právního minima nebo zvláště oblíbené jazykové kurzy.

3.1.2.3 Speciální výchovné aktivity programu zacházení

Tím jsou sociální, speciální pedagogické, psychologické a terapeutické působení vedené zaměstnanci s potřebným odborným vzděláním, zaměřené zejména na oblast příčin a důsledků páchaní trestné činnosti, rizika a kriminogenní potřeby, osobnost odsouzeného, nebo změnu postojů, myšlení a chování odsouzeného²⁴. Speciální výchovné aktivity jsou většinou pracovní, výtvarné nebo sportovní terapie.

3.1.2.4 Zájmové aktivity programu zacházení

Patří sem individuální a skupinové zájmové činnosti organizované a vedené zaměstnanci VS ČR, které rozvíjejí schopnosti, vědomosti a sociální dovednosti odsouzených. Aktivity jsou zaměřeny zejména na získávání a rozšiřování znalostí z různých oblastí a vědních oborů, např. historie, přírodovědy, biologie, zeměpisu, všeobecného společenského přehledu, světových zajímavostí, dále pak např. dopravní kroužek, kroužek akvaristiky a teraristiky, kroužek kondičního posilování, četba knih apod.

3.1.3 Oblast utváření vnějších vztahů

V oblasti utváření vnějších vztahů je nejdůležitější podpora a udržení rodinných vazeb pro opětovné začlenění odsouzených osob do společnosti po propuštění z VTOS.

²² ČESKO. Vyhláška Ministerstva spravedlnosti č. 345/1999 Sb., kterou se vydává Řád výkonu trestu odnětí svobody, § 36.

²³ STATISTICKÁ ROČENKA VSČR 2016. VSČR [online]. Praha: VSČR, 2017, s. 99 [cit. 2018-01-05]. Dostupné z WWW: <http://vsqr.cz/wp-content/uploads/2017/06/Statistick%C3%A1-ro%C4%8Denka-2016.pdf>.

²⁴ ČESKO. Vyhláška Ministerstva spravedlnosti č. 345/1999 Sb., kterou se vydává Řád výkonu trestu odnětí svobody.

VS ČR se snaží, v rámci svých kapacit, umisťovat odsouzené do věznic blízko jejich rodin, umožňuje návštěvy a telefonické či písemné kontakty s nejbližšími. Právě dočasná ztráta rodinných vazeb bývá příčinou různých zdravotních i psychických poruch odsouzených, na druhé straně u méně kriminálně narušených jedinců může vést k prozření a odhodlání vést po propuštění řádný život. Další oblastí utváření vnějších vztahů jsou tzv. extramurální aktivity, kdy se skupiny vybraných vězňů zúčastňují sportovních, společenských a kulturních akcí, brigád a jiných dobrovolných pomocných prací mimo věznici.

3.1.4 Diferenciace

Diferenciaci rozdělujeme na vnější a vnitřní. Vnější je daná rozsudkem soudu. Od 1. 10. 2017 došlo ke změně vnější diferenciace na doporučení Rady Evropy a v souladu s programovým prohlášením vlády minimalizovat rizika recidivy. Nově jsou tedy věznice s ostrahou a věznice se zvýšenou ostrahou. V rámci věznic s ostrahou rozlišujeme tři typy zabezpečení: s mírným, středním a vysokým stupněm zabezpečení. To, kam bude odsouzený v rámci ostrahy zařazen, je v kompetenci VS ČR na základě doporučení odborníků.

Vnitřní diferenciace je plně v kompetenci VS ČR a slouží k rozdělování odsouzených do 3 přístupných skupin vnitřní diferenciace (dále jen PSVD) podle jejich přístupu k VTOS. Současný systém vnitřní diferenciace ve věznicích je jednotný zvýhodňovací motivační nástroj pro hodnocení a motivaci odsouzených osob. Při zařazování odsouzených do PSVD se kromě plnění programu zacházení zohledňuje i dodržování stanoveného pořádku a chování, tedy i uložené kázeňské odměny a tresty. Obecně platí, že zařazení do první, tedy nejlepší skupiny přináší odsouzenému různé výhody oproti vyšším skupinám. Navíc odsouzený žádající o podmíněné propuštění má šanci uspět pouze v případě, že je zařazen do 1. PSVD²⁵.

3.1.5 Organizovaná činnost odsouzených - časový rozvrh dne ve věznici

Činnost odsouzeného od budíčku do večerky je ve věznici organizována a řídí se Časovým rozvrhem dne (dále jen ČRD), který je nedílnou součástí VŘV. Jde o rozvrh jednotlivých činností odsouzených osob během celého dne a skládá se z aktivit programu zacházení, zaměstnání, výdeje stravy, osobního volna, úklidu, času na hygienu atd. Je rozdělen na dny pracovní a dny pracovního volna, klidu a svátků. Cílem

²⁵ ZDRAŽILOVÁ, P. Plní výkon trestu odnětí svobody již pouze funkci ochrany společnosti? *Sociální práce*. 2002, č. 2, s. 50-54.

ČRD je stanovit odsouzeným čas na jednotlivé aktivity a tak plánovat jejich čas ve věznici.

3.1.6 Kázeňské odměny a tresty

Důležitým motivačním prvkem pro odsouzené, kteří usilují o lepší stupeň PSVD nebo o možnost podmíněčného propuštění, případně o přerušeni trestu, jsou kázeňské odměny. Kázeňské odměny jsou stanoveny v ZVTOS, v § 45, odst. 2: „a) pochvala, b) mimořádné zvýšení doby trvání návštěv během jednoho kalendářního měsíce až na 5 hodin, c) povolení jednorázového nákupu potravin a věcí osobní potřeby odsouzenému, který jinak tyto nákupy nemůže provádět, d) zvýšení kapesného nejvýše o jednu třetinu až na dobu 3 kalendářních měsíců, e) věcná nebo peněžitá odměna až do výše 1 000 Kč, f) rozšíření osobního volna na sportovní, kulturní nebo jiné zájmové aktivity až na dobu 1 měsíce, g) povolení opustit věznici až na 24 hodin v souvislosti s návštěvou nebo s programem zacházení, h) přerušeni výkonu trestu“²⁶.

Kázeňským potrestáním odsouzeného je řešen jeho kázeňský přestupek, tj. porušení zákona, stanoveného pořádku nebo kázně během VTOS. Každý zaměstnanec nebo příslušník VS ČR při zjištění kázeňského přestupku odsouzeného píše Záznam o kázeňském přestupku odsouzeného. Tento Záznam je pak podle závažnosti kázeňského přestupku odsouzeného předán pracovníkovi s patřičnou kázeňskou pravomocí. Kázeňská pravomoc je odstupňována od vychovatele přes speciálního pedagoga až po vedoucího VTOS. Kázeňské tresty jsou stanoveny v ZVTOS, v § 46, odst. 3: „a) důtka, b) snížení kapesného nejvýše o jednu třetinu až na dobu 3 kalendářních měsíců, c) zákaz přijetí jednoho balíčku v kalendářním roce, d) pokuta až do výše 5 000 Kč, e) propadnutí věci, f) umístění do uzavřeného oddílu až na 28 dnů, s výjimkou doby stanovené k plnění určených úkolů programu zacházení, g) celodenní umístění do uzavřeného oddílu až na 20 dnů, h) umístění do samovazby až na 20 dnů, i) odnětí výhod vyplývajících z předchozí kázeňské odměny“²⁷

3.1.7 Protidrogová poradna, bezdrogová zóna

Podstatná část vězeňské populace ve věznicích jsou odsouzení, kteří byli (či jsou) drogově závislí a jejich trestná činnost souvisela s opatrováním drog nebo finančních prostředků na jejich pořízení. U některých je proto snaha získat přístup k drogám nebo alkoholu často velmi vynalézavým způsobem. Často ve věznici

²⁶ ČESKO. Zákon o výkonu trestu odnětí svobody 169/1999 Sb. v platném znění. § 45.

²⁷ ČESKO. Zákon o výkonu trestu odnětí svobody 169/1999 Sb. v platném znění. § 46.

nalézáme podomácku vyráběný alkohol (využívá kvašení za pomoci kvasnic, tzv. kvak), pravidelná simulace u psychiatra za účelem získání léků s halucinogenními účinky nebo pokusy propašovat omamné látky do věznice např. při návštěvách nebo v balících. Velmi často se setkáváme s tím, že odsouzení užijí drogy nebo alkohol jako symbolu „venkovní svobody“²⁸.

Odsouzeným, kteří se své závislosti chtějí zbavit a postaví se svému problému čelem, nabízí VS ČR umístění do vězeňských kolektivů v tzv. Bezdrogové zóně. Zároveň mohou své problémy s drogami řešit v protidrogové poradně. Zde s pomocí vyškoleného pedagogického pracovníka, individuálně nebo v komunitě hledají problémy v životě odsouzeného, které jej vedly k užívání drog a následně k páčání trestné činnosti.

3.1.8 Vězeňská knihovna

Vězeňská knihovna je jednou z hlavních součástí volnočasových a zájmových aktivit odsouzených. Každá vězeňská knihovna má několik tisíc svazků rozdělených podle žánrů. K nejvíce půjčovaným knihám patří Trestní zákoník a další zákonné normy. Možnost zapůjčit si zde knihy nebo časopisy má každý odsouzený, který o to projeví zájem.

3.1.9 Vězeňská duchovenská péče

Ve věznicích zajišťuje vězeňský kaplan ve spolupráci se zástupci církví a náboženských společností, které mají Generálním ředitelstvím VS ČR povolení provádět vězeňskou duchovenskou činnost. Kaplan věznice s odsouzenými bez rozdílu vyznání provozuje duchovní programy, jako např.: čtení a výklad bible, debatní kroužek s duchovní tematikou, duchovně – terapeutická cvičení na téma vina, odpuštění a sebereflexe, nebo z dějin křesťanské církve. Dále pak kaplan věznice koná bohoslužby s přijímáním i bez. Bohoslužby pak ve vymezených dnech provádí ve věznici i zástupci povolených církví a náboženských společností.

3.2 Speciální výchovně – vzdělávací programy

VS ČR v rámci programů zacházení realizuje v některých věznicích speciální programy pro určité skupiny odsouzených. Tyto programy jsou před zavedením ve

²⁸ HANUŠ, B. Primární základy penologie. Praha, 2005, s. 27.

věznicích ověřovány a podléhají schválení řediteli odboru výkonu vazby a trestu Generálního ředitelství VS ČR. Toto jsou projekty, se kterými se autor v praxi setkal.

3.2.1 GREPP

GREPP je dnes již standardizovaný výchovně vzdělávací program pro pachatele násilných trestných činů na dětech. Cílem programu je výchovné působení na pachatele sexuálního zneužívání a násilí na dětech do 18 let. Cílem tohoto programu není terapeutická změna osobnosti, ale uvědomění si konkrétních důsledků této závažné trestné činnosti. Dále pak vede odsouzené k adekvátnímu náhledu na trestnou činnost, k nalezení primárního spouštěče pro páchaní trestných činů na dětech a směřování odsouzeného po propuštění z VTOS. Program GREPP zajišťuje tým zkušených odborníků ve vybrané věznici ve složení: psycholog, speciální pedagog, sociální pracovník a pedagog volného času. Trvá v šestihodinovém bloku po dobu šesti týdnů²⁹.

3.2.2 Zastav se, zamysli se, změň se

Program 3Z neboli Zastav se, zamysli se, změň se je společným projektem PMS a Generálního ředitelství VS ČR. Koncept je převzat z Velké Británie a odbornými pracovníky upraven na naše podmínky. Cílem programu je motivace osob ve VTOS ke změně postojů a stylu myšlení, které je opakovaně vedou k páchaní trestné činnosti s přesahem do života na svobodě. Součástí programu jsou tréninky sociálních dovedností, sebeovládání, rozvoje kritického myšlení, schopnosti řešení problémů s dlouhodobější perspektivou, komunikačních dovedností. Dále se odsouzení věnují posilování sebedůvěry, sociálních vazeb, pozitivních sociálních norem a předcházení pocitů frustrace a zklamání z neúspěšného zařazení do společnosti. Program probíhá skupinovou formou během 11 dvouhodinových setkání a využívá metody modifikace chování a behaviorální terapie, nácvik řešení problémů a kognitivní terapie³⁰.

3.2.3 Finanční gramotnost

Program finanční gramotnost probíhá ve věznicích spolupracujících s občanským sdružením RUBIKON Praha. Jedná se o besedy, které si kladou za cíl pomoci odsouzeným orientovat se v dluhové problematice. Již dlouhou dobu jsou dluhy velkou překážkou reintegrace odsouzených po propuštění z VTOS. Při besedách získají

²⁹ GREPP. VSČR [online]. Praha: VSČR, 2017 [cit. 2018-01-09]. Dostupné z WWW: <http://vscr.cz/veznice-nove-sedlo/novinky/program-greep-prijeti-viny/>.

³⁰ 3 Z. VSČR [online]. Praha: VSČR, 2017 [cit. 2018-01-09]. Dostupné z WWW: <http://vscr.cz/veznice-pribram/o-nas/vykon-vezenstvi/informace-o-vykonu-trestu/>.

účastníci informace, jak zjistit výši svých dluhů, jak s nimi pracovat, aby se dále nenavyšovaly, komunikaci s věřiteli a exekutory. Podle lektorů je mezi odsouzenými velmi nízká orientace ve finančních produktech, a tím i nemožnost rozpoznat nebezpečné finanční nabídky. Dále pak mají někteří odsouzení nízké povědomí o principech tržní ekonomiky o spravování osobních financí. Nakonec jsou zúčastnění odsouzení nasměrováni na pobočky RUBIKONU, které nabízejí dluhové poradenství a kde najdou pomocnou ruku při řešení svých závazků³¹.

3.2.4 Získej zaměstnání

Získej zaměstnání je motivační program, jehož cílem je vytvořit pro odsouzeného příležitost přemýšlet o důsledcích jeho trestné činnosti pro něj, oběť i společnost. Společně s ním najít rizikové situace, které jej vedly ke spáchání trestné činnosti a naučit se, jak dosáhnout cíle i bez konfliktu se zákonem a snížit tak riziko recidivy. Důležitou součástí motivačního programu je posílení dovedností odsouzených pro získání a udržení zaměstnání, jejich podpora snahy o integraci do společnosti a zvládnutí přechodu z VTOS na svobodu. Program probíhá ve 12 dvouhodinových blocích, které vedou dva vyškolení lektori. Jednotlivé bloky se zaměřují na rozpoznání zdroje problémů v životě odsouzených a jejich řešení v souladu se zákonem, vyrovnání se s minulostí, pobytem ve VTOS a nalezení způsobu, jak znovu začít po propuštění, pomoc s orientací na trhu práce, naučit se dovednosti potřebné k úspěšnému nalezení zaměstnání a naučit se jednat s potencionálními zaměstnavateli a úřady³².

³¹ FINANČNÍ GRAMOTNOST. VSČR [online]. Praha: VSČR, 2014 [cit. 2018-01-09]. Dostupné z WWW: <http://vs-cr.cz/veznice-nove-sedlo/novinky/vzdelavani-veznu/financni-gramotnost/>.

³² ZÍSKEJ ZAMĚSTNÁNÍ. VSČR [online]. Praha: VSČR, 2011 [cit. 2018-01-09]. Dostupné z WWW: <http://vs-cr.cz/veznice-nove-sedlo/novinky/spoluprace-s-nevkladnimi-organizacemi/spoluprace-veznice-nove-sedlo-s-nestati-nimi-neziskovymi-organizacemi/>.

4 NEGATIVNÍ PROJEVY VĚZNĚNÍ

Na odsouzeného ve VTOS působí mnoho negativních jevů: nejistota ekonomické i faktické existence vlastní i nejbližších; vědomí viny vůči své rodině; vědomí nemohoucnosti pomoci v případě komplikací v rodině nebo u nejbližších osob; sociální nucená izolace s osobami ve VTOS, které vidí víc negativně než sebe; obavy o vlastní fyzické i psychické zdraví; pocit nemohoucnosti a závislosti na milosti či nemilosti vězeňského personálu³³. Stav uvěznění je navíc poznamenán i vzájemným působením mezi vězni vymezující se vzájemnou loajalitou a pomocí vůči tlaku vězeňského personálu. U jedinců dochází k postupnému přijetí norem a pravidel vězeňské subkultury s cílem snesitelného přežití věznění. Často dochází ke snížení schopnosti žít mimo zdi věznice. Tuto specifickou adaptaci na věznění nazýváme prizonizace. Důvodem je sjednocení vůči společnosti, která je vězni, a vůči vězeňskému personálu. Dále pak společné zkušenosti z páchání trestné činnosti i z věznění, nedostatek soukromí, vězeňský řád a izolace od blízkých. Časem se nováček mění v plnohodnotného kriminálního³⁴. Náprava ve věznici je zjevně utopie, protože pokud se někdo dostane do vězení vědomě, je již pozdě na nápravu³⁵.

Ve vězení je zcela jiný svět než ten za zdmi věznice. Současný hromadný kolektivní výkon trestu pochází z dob minulých, kdy drtivá většina vězňů pracovala a ubytovny sloužily většinou jen k přespání. Je to podivný, zcela nepřírozený svět, pokřivený deformovaným nedobrovolným kolektivním soužitím uvnitř početných vězeňských skupin. Bohužel v takovém prostředí se nejlépe schovává tzv. druhý život odsouzených. Ten zahrnuje všudypřítomnou přetvářku, která se hraje před personálem věznice a která má daleko k úspěšné výchovné práci s vězněnými osobami. Mezi vězni bují neustálý nelítostný boj o pozice ve skupině, o vliv na ostatní odsouzené, o výhody a vyhlídky na ně. Každý jedinec má ve vězeňském kolektivu svoje místo a postavení v přísné hierarchii a jakékoliv vybočení stranou se trestá, často velmi brutálně. Všude je znát skrytý vliv tzv. králů neboli vůdců, řídících všechno a všechny, kteří však musí mezi sebou o svůj vliv neustále soupeřit. Sociální a fyzický tlak je nepřetržitý, nezřídka dokáže zlomit nejen psychicky narušené, ale i jiné, většinou méně kriminálně narušené jedince. Mezi vězni probíhá neustálá směna zboží a služeb, mají svůj slovník, tzv. vězeňský argot. Za všechno se musí zaplatit, nic není zadarmo. Vše je vždy tvrdě

³³ HANUŠ, B. Primární základy penologie. Praha, 2005, s. 84.

³⁴ FISCHER, S. Etopedie v penitenciární praxi. Ústí nad Labem, 2006, s. 170-172.

³⁵ MALÁ, D. Vězeňství po česku. Tišnov, 2003, s. 83.

vynucováno zpět, nikdy není žádná pomoc nezištná, na vše existují neustále připomínaná nepsaná, avšak reálně existující neformální pravidla. Bezohlednost, skrytá i zjevná agresivita mezi vězni je všudypřítomná, slabost se netoleruje, uznává se jen hrubá síla. Slabí jedinci se stávají obětí šikany ostatních do té míry, do jaké ji snesou. Faleš, lži, předstírání, vymyšlení neuvěřitelných příběhů, předvádění se, neupřímnost – vše je vedeno účelovostí, většina činností odsouzených se řídí úmyslem získat výhody či lepší postavení a nezřídka k nim vede cesta přes kázeňské odměny a tresty. Výchovná práce s odsouzenými se v současných podmínkách kolektivního výkonu trestu stává téměř nemožnou, resocializace je takřka nulová a u většiny odsouzených je stupeň a hloubka deprivace na konci trestu vyšší než při nástupu VTOS. Všichni jsou navíc ovlivněni více kriminálně narušenými jedinci. Tyto a další argumenty podporují názor, že nepodmíněný trest odnětí svobody má zřídka očekávaný účinek na změnu chování a jednání vězněných osob a jejich úspěšnou resocializaci po propuštění z vězení. Ve VTOS dochází spíše k negativním změnám a vězni zpravidla neodbourávají zažité způsoby svého chování, včetně agresivity, ale jen se naučí lépe je skrývat před vězeňským personálem a projevují svoji agresi na slabších jedincích. Agresivní jedinci vytvářejí nové skupinové normy, zvyšující napětí ve vězeňských kolektivech a podporují tak druhý život odsouzených. Zároveň tím brání úspěšnosti resocializačních postupů včetně těch, které jsou zaměřeny speciálně na eliminaci násilí ve věznicích³⁶.

³⁶ MAREŠOVÁ, A., BIEDERMANOVÁ, E., ROZUM, J., TAMCHYNA, M., ZHŘÍVALOVÁ, P. Výkon nepodmíněného trestu odnětí svobody-kriminologická analýza. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2016, s. 87-89.

5 REINTEGRACE

Zcela nový svět se otevírá odsouzeným, kteří se po propuštění z VTOS vrací do svého občanského života. Nic už není tak, jak bylo před jejich uvězněním.

Postpenitenciární péče o jedince propuštěné z VTOS představuje zcela specifickou oblast sociální péče o osoby s kriminální minulostí. Jedná se o nabídku sociálních služeb, jejichž rozsah a obsah určuje sociální politika státu s cílem prevence kriminality a recidivy a sociální reintegraci jedinců po skončení VTOS³⁷.

Současná právní úprava stanoví obecním úřadům povinnost poskytovat sociální poradenství osobám propuštěným z VTOS prostřednictvím sociálních kurátorů. Tito poskytují zejména pomoc při získávání dávek pomoci v hmotné nouzi, zajištění ubytování a podporu při komunikaci s úřady. Na základě stávající legislativy je poskytovaná postpenitenciární péče založena na dobrovolnosti. VS ČR má ohlašovací povinnost sociálním kurátorům u vězňů s trvalým bydlištěm na území ČR s cílem přípravy s časovým předstihem na propuštění klientů. V případě podmíněčného propuštění je v průběhu zkušební doby propuštěný pod dohledem pracovníků Probační a mediační služby (dále jen PMS). Sociálních kurátorů bylo k 31. 12. 2016 v ČR 286³⁸, probačních pracovníků ke stejnému datu 303³⁹. Tito pracovníci, mimo svých ostatních povinností, mají zvládnout péči o 10 263 osob propuštěných z VTOS, včetně 2 411 osob podmíněčně propuštěných z VTOS⁴⁰. Že jde v současném personálním obsazení o zcela nezvládnutelný úkol, svědčí i fakt, že sociální kurátoři poskytli pomoc (mimo finanční jednorázové dávky) pouze 3498 osobám propuštěným z VTOS⁴¹. Nevládní organizace jsou zase omezeny kapacitami a finančními možnostmi, proto poskytují pouze jednorázovou materiální nebo ubytovací pomoc.

Reintegrace vězněného jedince do společnosti má 3 základní specifické podmínky: sociální zázemí, zaměstnání a bydlení. Rodina jako sociální zázemí není vždy předpokladem úspěšné reintegrace, obzvláště když je kriminalita její součástí.

³⁷ ČERNÍKOVÁ, V. Sociální ochrana: terciární prevence, její možnosti a prevence. Plzeň, 2008, s. 152.

³⁸ MPSV. Statistická ročenka z oblastí práce a sociálních věcí 2016. MPSV [online]. Praha: MPSV, 2017 [cit.2018-01-08],s.107.Dostupné z WWW: https://www.mpsv.cz/files/clanky/31493/Statisticka_rocenka_z_oblasti_prace_a_socialnich_veci_2016.pdf.

³⁹ PMS. Zpráva o činnosti a hospodaření PMS za rok 2016. PMS [online]. Praha: PMS, 2017

[cit. 2018 01-08], s. 16. Dostupné z WWW: https://www.pmscr.cz/download/Zprava_o_cinnosti_a_hospodareni_2016_a.pdf.

⁴⁰ STATISTICKÁ ROČENKA VSČR 2016. VSČR [online]. Praha: VSČR, 2017 [cit. 2018-01-05],

s.133.Dostupné z WWW: http://vs-cr.cz/wp-content/uploads/2017/06/Statisticka_rocenka-2016.pdf.

⁴¹ MPSV. Statistická ročenka z oblastí práce a sociálních věcí 2016. MPSV [online]. Praha: MPSV, 2017 [cit. 2018-01-08], s. 106. Dostupné z WWW: https://www.mpsv.cz/files/clanky/31493/Statisticka_rocenka_z_oblasti_prace_a_socialnich_veci_2016.pdf.

Dalšími faktory, které také ovlivňují schopnost úspěšné reintegrace, jsou především osobnostní a charakterové vlastnosti, jeho motivace a sebereflexe a neposlední řadě i druh trestné činnosti, za kterou byl ve vězení⁴².

Autor připojuje další faktory úspěšné reintegrace, a to oddlužení a zbavení závislostí. V této kapitole jsou rozebrány nejdůležitější faktory, které přímo ovlivňují úspěšnost reintegrace propuštěných vězňů. Jsou to: motivace, sociální zázemí, oddlužení, zaměstnání, zbavení závislostí.

5.1 Podmínky úspěšné reintegrace

Kapitola uvádí stručný rozbor faktorů, které jsou podmínkou úspěšného začlenění odsouzeného zpět do společnosti.

5.1.1 Vůle – motivace - sebereflexe

Ačkoliv jsou všechny tyto faktory stejně důležité, motivace, tedy vůle jedince změnit svůj život směrem k poctivosti, je nejvíce důležitá. Zjednodušeně řečeno, pokud propuštěný jedinec nezíská motivaci ke změně dosavadního života, ostatní faktory jsou zbytečné. Motivaci k poctivému životu po propuštění najde jedinec u své rodiny, přátel, lásky, někdy i ve víře v boha. Největší motivací bývá rodina. Ať už jsou to rodiče, sourozenci, partneři nebo děti. Často až ve vězení si odsouzený uvědomí, co ztratil či ztrácí. Výsledkem jsou pak srdceryvné dopisy blízkým, výstavky fotografií na skříňkách ve věznicích a občas i sebevražedné pokusy. Další důležitým faktorem je sebereflexe, uvědomění si vlastních chyb v předchozím životě před uvězněním. Zajímavou metodou používanou ve věznicích v USA je jóga a meditace. V USA, které se mimochodem potýkají se stejnými problémy, jako je vysoká recidiva a vysoký procentuální podíl uvězněného obyvatelstva, navazují na projekt transcendentální meditace ze 70. let 20. století. Programy jógy a meditace nemají souvislost s náboženstvím a podle provedených výzkumů zlepšují náladu, kontrolu stresu, soustředění a zlepšení rozhodovacích dovedností a návyků⁴³.

⁴² ŠPANKOVÁ, J. Resocializácia odsúdených. Plzeň, 2013, s. 108.

⁴³ PANG Amelia, The Epoch Times (8.2.2016). Prison Yoga: Is Meditation the Cure for Recidivism?[online]. New York, USA, [cit. 2018-01-25]. Dostupné z WWW: https://www.theepochtimes.com/prison-yoga-is-meditation-the-cure-for-recidivism_1958639.html?photo=5.

5.1.2 Sociální zázemí

Dalším problémem, který brání úspěšné resocializaci odsouzených osob, je jejich chybějící zázemí, ať už rodinné či jiné. Zpráva lorda Farmera pro britskou vládu popisuje souvislost se znovuoobnověním nebo udržení vztahu mezi vězněm a rodinou se snížením recidivy. Zpráva zdůrazňuje, že pouhá existence rodiny sama o sobě nezpůsobí změnu, ale je potřeba zapojení rodiny do procesu resocializace a reintegrace. V kombinaci se vzděláváním a zaměstnáním vytváří dobré rodinné vztahy stabilitu a předpoklady nutné pro další bezúhonný život vězňů po propuštění z VTOS⁴⁴.

Podle zkušeností z praxe 50 % prvotrestaných a 70 % recidivistů rodinné zázemí nemá a část jej v průběhu věznění ztrácí⁴⁵. Minimálně polovina odsouzených tedy nemá po skončení VTOS zajištěné ubytování a následně pak i zaměstnání. Každý nový začátek, budování zázemí, je velmi náročný materiálně i finančně. Finanční a materiální podpora ze strany státních institucí je ale mizivá a většinou i opožděná (například dávky v sociální nouzi nebo podpora v nezaměstnanosti se většinou vyplácí zpětně). To je často důvod opětovného páchání trestné činnosti – z existenčních důvodů. Další komplikací je návrat do staré party či komunity, která byla příčinou páchání trestné činnosti. Určitou výjimkou je přijmout pomoc od kolegy z VTOS, který je již na svobodě a má fungující zázemí.

5.1.3 Oddlužení

Velkým problémem osob ve VTOS jsou dluhy. Většina odsouzených má dluhy za škody způsobené svojí trestnou činností, dluhy za soudní poplatky, advokátní služby, různé nedoplatky na zdravotním a sociálním pojištění apod. Během VTOS jejich závazky většinou narůstají o úroky a náklady vymáhání (exekuce), které se z pracovní odměny odsouzeného jen symbolicky umořují. Dluhové poradenství, popř. účast na programu Finanční gramotnost (viz kapitola 3.2.3), sice odsouzenému pomůže v budoucnosti, ale neřeší jeho momentální situaci. Zadlužení by měli absolvovat tyto kurzy finanční gramotnosti a dluhového poradenství povinně a řešit svoje dluhy již během VTOS. Nezřídka se totiž čerstvě propuštěný vězeň dostane do dluhové pasti, kterou začne řešit další trestnou činností. Nesmíme také zapomínat na fakt, že pokud má

⁴⁴ IPRT. UK Report (2017) highlights family ties at the heart of prison reform. [online]. Dublin (Ireland): Irish Penal Reform Trust, 2017, [cit. 2018-01-10]. Dostupné z WWW:<http://www.iprt.ie/contents/3189>.

⁴⁵ FISCHER, S. Etopedie v penitenciární praxi. Ústí nad Labem, 2006, s. 80.

odsouzený rodinu, ta následky jeho dluhů trpí také⁴⁶. Jak sami odsouzení přiznávají, první, kdo je na svobodě najde, je exekutor. Dluhy obětem trestné činnosti nelze podle platných zákonů zahrnout do tzv. osobního bankrotu. Ve Švýcarsku problém s dluhy při resocializaci odsouzených pomáhá řešit v roce 1981 založený Švýcarský fond pro pomoc delikventům a jejich rodinám. Tento fond za odsouzeného zaplatí s věřitelem dohodnutou částku (zpravidla nižší, než je trestným činem skutečně způsobená škoda), kterou pak vybírá ve splátkách od dlužníka (zpravidla rovněž jen část zaplaceného dluhu). Kromě této působí ve Švýcarsku i další instituce na pomoc dlužníkům ve VTOS⁴⁷. Inspiraci ze Švýcarska si vzalo i naše Ministerstvo spravedlnosti při založení projektu Sanace dluhů – cesta ke snížení recidivy a pohledávek věřitelů v roce 2008. Bohužel finanční možnosti umožňovaly oddlužení jen několika desítkám dlužníků a projekt byl zastaven i pro chybějící legislativu⁴⁸.

5.1.4 Zaměstnání

Při hledání zaměstnání po odpykání trestu se propuštěný vězeň setkává s nálepkou trestaného, a tím i potenciálního kriminálního⁴⁹. Návrhy na řešení se již legislativně řeší a připravují se i pobídky pro zaměstnavatele na zaměstnávání osob propuštěných z VTOS. To je zatím veliký problém, někteří zaměstnavatelé zcela nesmyslně požadují čistý trestní rejstřík i na pozice, kde to není potřeba. Ve společnosti, nejen u zaměstnavatelů, je velká nedůvěra k osobám vracejícím se po skončení VTOS do normálního života. Určitě by stálo za úvahu zapojit do projektů úspěšné reintegrace i státní podniky (v současnosti 60). U takových jako jsou např. Státní lesy ČR nebo podniky Povodí Vltavy atd. by jistě našli uplatnění při manuálních pracích i jedinci bez vzdělání. Státem a samosprávami zřízených příspěvkových organizací je v ČR přes deset tisíc, obcí je přes šest tisíc. Zcela určitě by se u těchto institucí našla smysluplná práce pro propuštěné z VTOS spojená s ubytováním. V současné době je díky nízké nezaměstnanosti velká poptávka i po pracovnících s trestní minulostí. Dalším předpokladem pro zvýšení šance na zaměstnání mají odsouzení, kteří se během VTOS dále vzdělávají či rekvalifikují. Neochotou zaměstnavatelů zaměstnávat osoby

⁴⁶ ZDRAŽILOVÁ, P. Plní výkon trestu odnětí svobody již pouze funkci ochrany společnosti? *Sociální práce*. 2002, č. 2, s. 50-54.

⁴⁷ VÁLKOVÁ, H. Švýcarský vězeňský systém ve zkratce a základních údajích. *České vězeňství*. 1993, č. 3, 26-27.

⁴⁸ SOVOVÁ, E. Šanci zbavit se dluhů dostanou i někteří bývalí vězňové. *Peníze.cz* [online]. Praha: Peníze.cz, 2008 [cit. 2018-01-05]. Dostupné z WWW: <http://www.penize.cz/osobni-bankrot/47439-sanci-zbavit-se-dluhu-dostanou-i-nekteri-byvali-veznové>.

⁴⁹ FISCHER, S. Etopedie v penitenciární praxi. Ústí nad Labem, 2006, s. 80.

s kriminální minulostí, přestože u mnoha profesí nejde o překážku k zaměstnávání těchto osob, se zabývá i iniciativa Yellow Ribbon. A to formou masového běhu upozorňujícího na problémy se zaměstnáváním propuštěných vězňů, v roce 2017 se v ČR uskutečnil ve spolupráci s VS ČR již druhý ročník.

5.1.5 Zbavení závislostí

Procento osob užívajících návykové látky v obecné populaci je alarmující. Vzhledem k tomu, že závislost na psychoaktivních látkách představuje jeden z nejvýznamnějších kriminogenních faktorů, je nezbytné věnovat drogové problematice, ale též problematice jiných návykových látek a obecně závislostí, mnohem více pozornosti. Jak stoupá procento uživatelů drog a jiných návykových látek v obecné populaci, tak samozřejmě stoupá též v rámci vězeňské populace. Podle údajů zdravotnických středisek věznic je podíl vězňů se závislostí na OPL přes 50 %⁵⁰. Proto je namístě zavést programy pro odsouzené osoby pro zvýšení jejich schopnosti poctivého života po propuštění z VTOS. Ale na základě povinnosti stanovené např. v rozsudku soudu se sankcí, nikoliv na základě dobrovolnosti. Takováto trestněprávní opatření má např. švýcarský trestní zákon a uplatňují se na dobu neurčitou nikoli z titulu viny, ale pro docílení určitého účelu (zacházení se závislými na drogách a alkoholu, pracovní výchova mladých dospělých – ve Švýcarsku věk 18-25 let). Tato opatření zpravidla soudce nařídí vedle trestu, jehož výkon následuje až po absolvování uloženého opatření⁵¹. Podle mne je nutné zavést podle švýcarského modelu zákonná opatření pro odsouzené se závislostí, která byla původcem TČ, za kterou byl odsouzen. Je krajně nepochopitelné pracovat s těmito odsouzenými na základě dobrovolnosti nebo až po skončení VTOS. Léčba závislostí by proběhla před nastoupením trestu na základě zákonného opatření a dále se mohla rozvíjet i během VTOS. Ambulantní či ústavní léčba závislostí po odpykání trestu odnětí svobody je v mnoha případech neúčinná právě pro velký časový odstup od spáchání trestného činu.

5.2 Role nevládních organizací

Nevládní organizace mají v současném vězeňském systému velkou roli nejen pro jejich práci s odsouzenými ve věznicích, ale hlavně pak po propuštění odsouzených

⁵⁰ STATISTICKÁ ROČENKA VSČR 2016. VSČR [online]. Praha: VSČR, 2017 [cit. 2018-01-05], s. 164. Dostupné z WWW: <http://vs-cr.cz/wp-content/uploads/2017/06/Statisticka-C3%A1-ro-C4%8Denka-2016.pdf>.

⁵¹ VÁLKOVÁ, H. Švýcarský vězeňský systém ve zkratce a základních údajích. České vězeňství. 1993, č. 3, 26-27.

z VTOS. Samozřejmostí pro činnost těchto organizací je schválení jejich programů a aktivit ze strany VS ČR po důkladném prověření všech osob, které se na nich podílejí. Jejich přínos pro integraci odsouzených osob do společnosti je velký i proto, že vyplňují svými aktivitami místo, kam VS ČR není v rámci platné legislativy umožněn přístup. V současné době spolupracuje s VS ČR asi 60 organizací a alespoň s jednou z nich spolupracují všechny věznice. Existuje metodika, která ujednocuje způsob postupu při spolupráci mezi nevládními neziskovými organizacemi a VS ČR s ohledem na transparentnost a evidenci. Samozřejmostí je, že data předkládaná organizací, by měla být aktuální, přehledná, srozumitelná, průkazná a úplná a minimálně jedenkrát ročně aktualizovaná. Rovněž při spolupráci na projektu je nutné podávat informace o jeho naplnění a průběžné a závěrečné hodnocení, které organizace vypracuje. Spolupráce a jednotlivé projekty organizací jsou především terapie, vzdělávání, rekvalifikace, zajišťování bydlení, zaměstnání, v menší míře jde i o posilování občanské odpovědnosti, spoluodpovědnosti a solidarity při řešení konkrétních sociálních a dalších problémů klientů i jejich bližních. Jde tedy bezesporu o to, že spolupráce mezi vybranými neziskovými nevládními organizacemi a VS ČR napomáhá celé společnosti. Proto je vhodné tuto spolupráci využívat nadále v širokém rozsahu, s přihlédnutím k bezpečnostním a jiným důležitým aspektům⁵².

5.2.1 RUBIKON Centrum, z. s.

RUBIKON Centrum je nestátní nezisková organizace, která působí v ČR již 20 let, a to v oblasti prevence kriminality a efektivního řešení následků trestných činů. Cílem tohoto sdružení, všech projektů a aktivit, které zajišťují, je opětovné začlenění lidí s kriminální minulostí do společnosti, rozvoj jejich schopností pro uplatnění na trhu práce a dosažení jejich sociálního a pracovního znovuzачlenění do společnosti, a tím pomáhat snižovat recidivu rizikových skupin. Pomáhají také osobám, které řeší závažné finanční problémy související s jejich zadlužeností. V rámci VS ČR se mj. podíleli nebo podílí zejména na programech Život po vězení a Finanční gramotnost⁵³.

⁵² Mezi vězením a komunitou: sborník příspěvků k problematice sociální reintegrace vězňených osob. Praha: Sdružení pro probaci a mediaci v justici, 2008, s. 53-55. Dostupné z WWW: http://www.osmosty.cz/images/pdf/pub_sance.pdf.

⁵³ RUBIKON. Rubikon centrum [online]. Praha: Rubikon, 2018 [cit. 2018-01-09]. Dostupné z WWW: <http://www.rubikoncentrum.cz/index.php>.

5.2.2 Romodrom o. p. s.

Romodrom byl založen jako občanské sdružení v roce 2001 s cílem pomoci zejména příslušníkům romského etnika, postupně začal pracovat i s dalšími skupinami obyvatel, hlavně v tzv. vyloučených lokalitách. Ve spolupráci s VS ČR působí v Nadregionálním vězeňském programu. Jde o zcela unikátní program, jehož cílem je propojení služeb pro osoby ve VTOS nebo VTOS opouštějící a zároveň pro jeho rodinu, a tím předcházet recidivě osob opouštějícím vězení. Náplní programu jsou zejména tyto činnosti pro odsouzené a jejich rodiny: základní sociální poradenství, pomoc při komunikaci s úřady a dalšími organizacemi, zprostředkování právního poradenství, dále pak podpora kontaktu odsouzených s rodinami, práce s rodinami odsouzených během pobytu člena rodiny ve VTOS; asistence po propuštění z VTOS, a to při hledání ubytování a zaměstnání, zajištění civilního šatstva pro výstup a terénní sociální práce v rodinách bezprostředně po propuštění. Vězeňský program je registrovanou službou sociální prevence a zdrojem jeho financování je Dotace pro poskytovatele sociálních služeb MPSV⁵⁴.

5.2.3 Poradna pro občanství / Občanská a lidská práva

Spolek právníků a sociálních pracovníků založený v roce 1999, poskytující hlavně poradenskou činnost. Vězeňstvím se zabývají v projektu – Chceme pracovat – pusťte mříže z hlavy. Ten si klade za cíl odstranit diskriminaci osob se záznamem v rejstříku trestů na pracovním trhu. V praxi dochází k masovému nerovnému zacházení s těmito osobami, zaměstnavatelé si mnohdy kladou podmínku čistého rejstříku trestů jako jediné kvality uchazeče bez ohledu na jeho pracovní návyky nebo zkušenosti. Diskriminované osobě ani právní řád neumožňuje účinnou obranu, jelikož pracovněprávní předpisy jsou v této oblasti poněkud mezerovité a často propuštěné osoby tlačí k opětovnému páchání trestné činnosti. Spolek si klade za cíl také prosazení kratších zahlazovacích lhůt neboli výmazu z rejstříku trestů. Současná lhůta je u trestu odnětí svobody do jednoho roku tříletá, u trestu mezi 1 a 5 lety je pětiletá⁵⁵.

⁵⁴ ROMODROM. Romodrom [online]. Praha: Romodrom, 2018 [cit. 2018-01-09]. Dostupné z WWW: <http://www.romodromcz.cz/new/index.php>.

⁵⁵ Poradna pro občanství/Občanská a lidská práva. [online]. Praha: Poradna pro občanství/Občanská a lidská práva, 2017[cit. 2018-01-05]. Dostupné z WWW: http://www.poradna-prava.cz/#utm_source=firmy.cz&utm_medium=ppd&utm_campaign=firmy.cz-404842.

5.2.4 Nová šance, z. s.

Nová šance je zapsaným spolkem, založeným v roce 1998. Jde o dobrovolnou nevládní, nepolitickou a neziskovou organizaci, která působí na území ČR, hlavně pak na severní Moravě a ve Slezsku. Po celou dobu existence se zabývá především postpenitenciární péčí s cílem o efektivnější adaptaci a snížení recidivy propuštěných mužů z VTOS. V roce 2012 získal spolek Nová šance finance z Evropského sociálního fondu a z grantového projektu Operační program Lidské zdroje a zaměstnanost na realizaci projektu Nová šance pro osoby opouštějící vězení. Projekt slouží klientům pro podporu úspěšného návratu z VTOS zpět do společnosti a na trh práce. Ve spolupráci s Ministerstvem spravedlnosti a PMS realizovala Nová šance od října 2015 do října 2016 Pilotní projekt Probační dům, kde byli klienty podmíněčně propuštění muži z výkonu trestu. Do probačního domu byli rozhodnutím soudů na základě výběru a doporučení PMS umístěni někteří z podmíněčně propuštěných vězňů. Pobyt se pro ně stal povinný, současně jim měl usnadnit přechod do civilního života. Podle PMS se projekt osvědčil a během 2 let by měly v ČR vzniknout 4 takové domy, každý s kapacitou do dvaceti osob. Budou určeny pro podmíněčně propuštěné osoby, které jsou zadlužené, nemají zajištěné zaměstnání ani bydlení. Mělo by se tak předcházet riziku, že znovu spáchají trestnou činnost a vrátí se zpět do VTOS⁵⁶.

5.2.5 Projekt Život po vězení

Jedná se o reintegrační program, který realizuje Sdružení pro probaci a mediaci v justici o. s. a je financován z Evropského sociálního fondu prostřednictvím Operačního programu Lidské zdroje a zaměstnanost. Zaměření tohoto programu je na největší problémy odsouzených po propuštění z VTOS – nízká kvalifikace, zadluženost, nízké sociální a komunikační dovednosti. Cílem je zvýšení šance osob s kriminální minulostí na úspěšnou sociální a ekonomickou reintegraci do společnosti. Součástí tohoto programu je i aktivita Mentoring probíhající ve spolupráci s PMS a sdružením RUBIKON Centrum. Mentoři jsou vyškolení laici, kteří pomáhají klientům řešit problémy, se kterými se po propuštění z VTOS potkají. Především jde o nezaměstnanost, bydlení, zadluženost či ztrátu sociálních kontaktů s rodinou a blízkými. Spolupráce probíhá až 6 měsíců po propuštění, mentoři vedou klienty k samostatnosti a poskytují jim psychickou podporu. Zkušenosti projektu shrnuje tištěná

⁵⁶ NOVÁ ŠANCE. Nová šance [online]. Ostrava, 2018 [cit. 2018-01-09]. Dostupné z WWW: http://www.koblov.cz/#utm_source=firmy.cz&utm_medium=ppd&utm_campaign=firmy.cz-12925258.

brožura Kroky před propuštěním a po propuštění, která klientům krok za krokem popisuje činnosti, které by odsouzený měl učinit před a po propuštění z VTOS⁵⁷ .

⁵⁷ ŽIVOT PO VĚZENÍ. VSČR [online]. Praha: VSČR, 2011 [cit. 2018-01-09].
Dostupné z WWW: <http://vs-cr.cz/veznice-nove-sedlo/novinky/spoluprace-s-nevladnimi-organizacemi/spoluprace-veznice-nove-sedlo-s-neslatnimi-neziskovymi-organizacemi/>.

6 BUDOUCNOST VĚZEŇSTVÍ V ČR

Nová Koncepce vězeňství do roku 2025 (dále jen Koncepce), vydaná Ministerstvem spravedlnosti ČR, si klade za cíl vytvořit dobře fungující, efektivní a mezinárodní standardy dodržující vězeňství. Hlavním účelem trestu odnětí svobody nemá být pouze izolace odsouzených osob, ale především jejich resocializace a reintegrace do společnosti. Koncepce vychází podle Ministerstva spravedlnosti ze základní premisy, jíž je multidisciplinární a meziresortní přístup k problematice vězeňství. Hlavní důraz klade zejména na prevenci před recidivou a začleňování odsouzených osob po propuštění. *„Je zřejmé, že samotný výkon trestu odnětí svobody ve vězeňském zařízení je sice zásadní z hlediska napravení pachatele trestného činu a jeho budoucí žádoucí reintegrace do společnosti, nemůže být ale vnímán izolovaně, bez zdůraznění role postpenitenciární péče, vlivu prevence kriminality a v neposlední řadě fungování sociálního systému státu. S ohledem na skutečnost, že drtivá většina odsouzených bude jednoho dne propuštěna z výkonu trestu odnětí svobody, je naprosto nezbytné vycházet ze základní zásady, a to, že příprava na propuštění odsouzeného a na jeho život po opuštění věznice začíná dnem jeho nástupu do výkonu trestu odnětí svobody“⁵⁸*, píše ministerstvo v úvodu Koncepce.

Po dlouhých letech tápání se v českém vězeňství začalo blýskat na lepší časy. Nová Koncepce vězeňství do roku 2025 je plná nových nápadů a řešení problémů, které v českém vězeňství jsou. Pravda, takové koncepce tady již byly, ale nová Koncepce pokrývá většinu oblastí českého vězeňství, přináší realizovatelné projekty, u kterých navíc navrhuje i finanční pokrytí. Naprostou novinkou je pojmenování problému propojení penitenciární a postpenitenciární sféry. Tady je zcela evidentně největší příčina vysoké recidivy a je jediné dobře, že pracovní skupiny budou hledat řešení, jak obě sféry propojit. Zatím chybí nejen legislativa, ale i organizace, která by zastřešovala všechny aktivity postpenitenciární péče. Nová Koncepce má tedy mnoho strategických cílů, které po zavedení do praxe zcela určitě sníží hroživou recidivu.

V nové Koncepci nenajdeme to hlavní, a to je pojmenování základního problému, kterým je dobrovolnost. Humanizace vězeňství po roce 1989 přinesla jistě chvályhodné a nutné změny ve VTOS, ale zároveň zbavila odsouzené osoby povinnosti jakékoliv změny. V podstatě se dá říct, že odsouzený člověk ve VTOS má jen jednu

⁵⁸ KONCEPCE: Koncepce vězeňství do roku 2025. VSČR [online]. Praha: Ministerstvo spravedlnosti ČR, 2016 [cit. 2018-01-05]. Dostupné z WWW: <http://vs-cr.cz/wp-content/uploads/2017/06/Koncepce-vezenstvi.pdf>.

povinnost, a tou je pobyt ve věznicí. Jistě, zákony a nařízení stanovují odsouzeným mnoho povinností, ale chybí vymahatelnost. Odsouzený chodí do práce, zúčastňuje se aktivit programu zacházení nebo spolupracuje s nevládními organizacemi, jen když se mu chce. Dá se říct, že cokoliv odsouzený ve VTOS dělá, děje se tak na základě jeho svobodné vůle a dobrovolnosti. Pokud odsouzený ve VTOS neplní své povinnosti, je možno jej potrestat kázeňskými tresty, snížit mu skupinu vnitřní diferenciací, popř. jej umístit na tzv. „trestňáku“, což je oddíl odsouzených s 3. skupinou vnitřní diferenciací. Což mnohým odsouzeným recidivistům, kteří nepotřebují sbírat kladné body k podmíněčnému propuštění z VTOS, vůbec nevadí. Takže o nějaké nápravě u nich ve VTOS nemůže být ani řeč.

Mezi první novinky zavedené v souladu s Konceptí jsou projekty realizované s podporou Norských fondů. V letech 2014 – 2017 jde o projekty v hodnotě 65 milionů Kč směřované do dvou oblastí. První oblastí bylo rozšíření kapacit pro zacházení s odsouzenými, druhou bylo zvýšení kvalifikace zaměstnanců VS ČR, nové programy pro odsouzené a vzdělávání odsouzených před propuštěním z VTOS. Finanční prostředky z Norských fondů tedy významně pomohly českému vězeňství a většina aktivit bude probíhat i po ukončení projektů s cílem pomoci odsouzeným se po skončení VTOS lépe začlenit do společnosti⁵⁹.

⁵⁹ NORSKÉ FONDY. Úspěšná realizace projektů z Norských fondů v celkové výši 65 milionů Kč [online]. Praha: VSČR, 2017[cit. 2018-01-09]. Dostupné z WWW: <http://vs-cr.cz/novinky/norske-fondy/uspesna-realizace-projektu-z-norskych-fondu-v-celkove-vysi-65-milionu-kc/>.

7 DOTAZNÍKOVÉ ŠETŘENÍ

Kapitola přináší výběr skupin, provedení a vyhodnocení anonymního dotazníkového šetření.

7.1 Výběr skupin pro dotazníkové šetření

Pro zjištění, jak jsou s resocializací a reintegrací spokojeni ti, kterých se bezprostředně týká, bylo provedeno anonymní dotazníkové šetření. To proběhlo ve Věznici Oráčov se svolením ředitele věznice plk. Mgr. Pavla Třasáka.

Věznice Oráčov se nachází ve Středočeském kraji poblíž města Rakovník. Jde o věznici s ostrahou pro výkon trestu odnětí svobody odsouzených mužů, ubytovací kapacita je 475 míst při 4 metrech čtverečních na 1 odsouzeného. K 27. prosinci 2017 byla kapacita překročena o téměř 31 %. Ve věznici jsou k dispozici specializovaná oddělení bezdrogové zóny, kde s odsouzenými pracuje tým specialistů. Věznice Oráčov vytváří pracovní příležitosti ve vnitřním provozu i smluvně u jiných subjektů. Odsouzení pracují na vnitřních pracovištích střediska hospodářské činnosti nebo u firem mimo věznici. Součástí věznice je i v roce 2008 vybudovaná výrobní zóna s multifunkční halou, pronajatá firmě zabývající se kompletací propagačních materiálů. Celková zaměstnanost ve věznici je dlouhodobě nad 60 %.

Skupina dotázaných odsouzených představuje ty, kteří sice vykonávají svůj trest odnětí svobody ve věznici s ostrahou, ale přistupují k jeho výkonu zodpovědně. O tom svědčí u většiny z nich 1. skupina vnitřní diferenciacce, která značí, že si plní svůj program zacházení. Pomocí dotazníků byl zjištěn jejich názor na současné aktivity programu zacházení ve Věznici Oráčov a jejich případné návrhy na jejich doplnění, na jejich ochotu se dále vzdělávat či rekvalifikovat. To jsou klíčové aktivity, které svědčí o snaze odsouzených o změnu jejich postoje k páchání trestné činnosti. Další otázky směřují na existenci rodinného či jiného zázemí a na výši zadlužení. I to má při návratu propuštěných z výkonu trestu významnou roli pro začátek nového, poctivého života.

7.1.1 Skupina odsouzených

Nachází se na vězeňském oddíle s normovanou kapacitou 79 odsouzených při 4 metrech čtverečních na 1 odsouzeného. Při současné přeplněnosti věznice je stanovena kapacita na 110 odsouzených při 3 metrech čtverečních na 1 odsouzeného. V době dotazníkového šetření se na vězeňském oddíle nacházelo 106 odsouzených recidivistů, všichni s přiznanou 1. skupinou vnitřní diferenciací. Podle Vis je průměrný věk odsouzených 40 let, nejmladšímu je 23 let, nejstaršímu 64 let. Průměrná délka věznění je 4 roky, převážně za majetkovou trestnou činnost. Odsouzení z tohoto oddílu jsou zařazeni na pracoviště: 78 na výrobní zóně, 8 v táborové režii, 5 na pracovišti zaměstnavatele mimo věznici, 12 je v pracovní rezervě. Bylo rozdáno 100 dotazníků, 74 se jich vrátilo vyplněných zpět.

7.1.1.1 Dotazník skupiny odsouzených

1. otázka – Pokolikáté jste ve výkonu trestu odnětí svobody:

Možnosti: méně než 3x ; 4–6x ; více než 7x

42 dotázaných uvedlo možnost méně než 3x, 26 dotázaných uvedlo možnost 4–6x, 6x byla zaškrtnuta možnost více než 7x.

2. otázka – Kolik je Vám let?

Možnosti: méně než 30; 31–45; více než 46

Méně než 30 let bylo uvedeno na 16 dotaznicích, možnost 31–45 let byla zaškrtnuta na 52 dotaznicích, možnost více než 46 let uvedlo 6 dotázaných.

3. otázka – Vaše trestná činnost je převážně:

Možnosti: Majetková – násilná – jiná, napište jaká (např. drogová)

Tabulka 1: Odpovědi na otázku č. 3

trestná činnost	POČET ODSOUZENÝCH						
	věk do 30 let		věk 31 - 45 let			věk nad 46 let	
kolikrát ve VTOS	2 - 3x	4 - 6x	2 - 3x	4 - 6x	7 a více	4 - 6x	7 a více
majetková	8	2	22	18	3	3	2
násilná	4	0	2	1	0	0	0
jiná	2	0	4	1	1	1	0

V odpovědích se u „jiná“ objevilo 2x alimenty, 4x drogy.

4. otázka – Kolik navštěvujete aktivit programu zacházení:

Tabulka 2: Odpovědi na otázku č. 4

počet aktivit	POČET ODSOUZENÝCH						
	věk do 30 let		věk 31 - 45 let			věk nad 46 let	
kolikrát ve VTOS	2 - 3x	4 - 6x	2 - 3x	4 - 6x	7 a více	4 - 6x	7 a více
1 aktivita	6	0	7	2	2	2	0
2 aktivity	8	1	11	11	2	2	0
3 aktivity	0	1	8	6	0	0	0
neuvedeno	0	0	2	1	0	0	2

5. otázka – Je podle Vás současná nabídka aktivit programu zacházení ve Věznici

Oráčov dostačující:

Možnosti: ANO – NE

Tabulka 3: Odpovědi na otázku č. 5

nabídka aktivit	POČET ODSOUZENÝCH						
	věk do 30 let		věk 31 - 45 let			věk nad 46 let	
kolikrát ve VTOS	2 - 3x	4 - 6x	2 - 3x	4 - 6x	7 a více	4 - 6x	7 a více
ANO	9	1	14	15	3	3	1
NE	5	1	14	5	1	1	1

6. otázka – Vaše návrhy na aktivity programu zacházení, které byste uvítal:

Tabulka 4: Odpovědi na otázku č. 6

navrhované aktivity	počet ods. věk do 30 let	počet ods. věk 31 - 45 let	počet ods. věk nad 46 let
žádná	2	13	5
počítače	2	4	0
cizí jazyky	4	8	0
filmový kroužek	0	1	0
více sportu	3	3	0
sportovní	0	8	0
hudební	1	4	1
vzdělávací	0	8	0
kovoobrábění	1	0	0
truhlářský	0	1	0
IQ kvízy, vědomostní	1	1	0
šití	1	0	0
vaření	4	6	0
zahrádkářský	0	1	0
brigády mimo věznicí	0	1	0
výtvarný	3	3	0
terapie řešení problémů	1	0	0

7. otázka – Chtěl byste se ve výkonu trestu dále vzdělávat:

Možnosti: ANO – NE

Tabulka 5: Odpovědi na otázku č. 7

vzdělávání ve VTOS	POČET ODSOUZENÝCH						
	věk do 30 let		věk 31 - 45 let			věk nad 46 let	
kolikrát ve VTOS	2 - 3x	4 - 6x	2 - 3x	4 - 6x	7 a více	4 - 6x	7 a více
ANO	13	2	23	15	3	0	1
NE	1	0	5	5	1	4	1

8. otázka – Chtěl byste ve výkonu trestu absolvovat rekvalifikační kurzy:

Možnosti: NE – ANO a jaké

Tabulka 6: Odpovědi na otázku č. 8

rekvalifikace	POČET ODSOUZENÝCH						
	věk do 30 let		věk 31 - 45 let			věk nad 46 let	
	2 - 3x	4 - 6x	2 - 3x	4 - 6x	7 a více	4 - 6x	7 a více
NE	3	0	6	5	1	3	1
ANO	11	2	22	15	3	1	1
vysokozd. vozík	1	1		1			
svářeč	4		5	4			1
kuchař	2	1	4	1		1	
malíř	1			1			
zedník		1		2			
zahradník	1		1				
PC technik	1		1				
motorová pila				4			
klempíř				1			
holič	1						
zámečnick	2						
zdravotník	1						
psycholog	1						
číšník			2				
obráběč kovů			1				
nerozhoduje				2	1		
neuvedeno			9	2			

9. otázka – Máte rodinné či jiné zázemí, které Vám pomůže po skončení výkonu trestu:

Možnosti: ANO – NE

Tabulka 7: Odpovědi na otázku č. 9

rodinné zázemí	POČET ODSOUZENÝCH						
	věk do 30 let		věk 31 - 45 let			věk nad 46 let	
kolikrát ve VTOS	2 - 3x	4 - 6x	2 - 3x	4 - 6x	7 a více	4 - 6x	7 a více
ANO	12	2	27	12	4	2	0
NE	2	0	1	8	0	2	2

10. otázka – Máte dluhy:

Možnosti: NE – ANO, přibližně v jaké výši?

Tabulka 8: Odpovědi na otázku č. 10

DLUHY a jejich výše	POČET ODSOUZENÝCH						
	věk do 30 let		věk 31 - 45 let			věk nad 46 let	
kolikrát ve VTOS	2 - 3x	4 - 6x	2 - 3x	4 - 6x	7 a více	4 - 6x	7 a více
NE	1	0	3	0	1	0	0
ANO	13	2	25	20	3	4	2
do 100 tisíc	6	2	4	9	1	1	0
do 500 tisíc	4	0	10	6	1	2	1
do 1 milionu	0	0	5	3	1	0	0
nad 1 milion	2	0	2	0	0	0	1
neuveдено	1	0	4	2	0	1	0

11. otázka – Jaké jsou Vaše plány po propuštění z výkonu trestu:

Možnosti: Chci žít poctivě a již nepáchat trestnou činnost – hodlám dále páchat trestnou činnost

Ve věkové kategorii do 30 let všichni dotázaní zaškrtili odpověď: Chci žít poctivě a dál nepáchat trestnou činnost. Na jednom dotazníku bylo dopsáno – „chci se starat o svoji rodinu“. Ve věkové kategorii 31–45 let zaškrtila většina dotázaných

možnost: „Chci žít poctivě a dál nepáchat trestnou činnost“, pouze u 1 dotazníku byla zaškrtnuta možnost „hodlám dál páchat trestnou činnost“, na jednom bylo dopsáno – „nevím“, na jednom – „těžko říci“. Dále pak bylo na dotaznících dopsáno: „chci se starat o svoji rodinu“; „rád bych založil rodinu“; „chci odcestovat do ciziny, třeba do Španělska a tam žít poctivě“; „v životě se má zkusit vše“ a „teprve teď se do toho pustím“. Další dotázaní navíc uvedli své přání věnovat se rodině, napravit rodinné vztahy, najít si zaměstnání, vyhýbat se drogám a již nepáchat trestnou činnost apod.

7.1.1.2 Souhrn skupiny odsouzených

Odpovědi na otázky o věku, počtu pobytů ve VTOS i převažující trestné činnosti zhruba odpovídají informacím zjištěným ve Vis. Předpokládejme tedy, že odpovědi na dotazník odrážejí skutečné úmysly, přání a požadavky odsouzených. Pracujeme s odsouzenými v průměru kolem 40 let, kteří jsou ve VTOS převážně za majetkovou trestnou činnost. V drtivé většině se dotázaní zúčastňují alespoň 1 aktivity programu zacházení (mimo práce). U hodnocení nabídky aktivit programu zacházení 46 odsouzených shledalo nabídku za dostatečnou, 28 jako nedostatečnou. V požadovaných aktivitách programu zacházení vedou kurzy PC gramotnosti a cizí jazyky, u kroužků vzdělávací, sportovní a překvapivě vaření (10x). U otázky Chtěl byste se ve výkonu trestu dále vzdělávat, odpověděla většina dotázaných ANO (57 ze 74). Ochota se vzdělávat ve výkonu trestu klesá se zvyšujícím se věkem a počtem pobytů ve VTOS. Stejně tak ochota absolvovat rekvalifikační kurzy, které chce navštěvovat 55 ze 74 dotázaných. Největší zájem je o rekvalifikační kurzy svářeč a kuchař. 59 dotázaných uvedlo, že mají rodinné či jiné zázemí, které jim pomůže po skončení výkonu trestu. Jestliže tato skutečnost je velmi pozitivní na cestě k poctivému životu po propuštění, zcela opačně se jeví to, že jen 5 dotázaných nemá dluhy. 21 dotázaných uvedlo dluhy do 100 tisíc Kč, 24 do 500 tisíc Kč. Tyto dluhy jsou zvládnutelné za pomoci např. osobního bankrotu (i když současná právní úprava neumožňuje zahrnout do osobního bankrotu dluhy pocházející z trestné činnosti, drtivá většina odsouzených má i dluhy např. na sociálním či zdravotním pojištění apod.). Předpokladem je samozřejmě snaha dlužníka a zodpovědný přístup ke splácení legální prací. U 9 dotázaných s dluhem do 1 milionu a u 5 s dluhy nad 1 milion Kč zjevně není

reálná šance na rychlé řešení. U poslední otázky se dá s úspěchem pochybovat o odpovědích, ale je to dobrý pocit vidět, že 71 dotázaných ze 74 se hodlá po skončení VTOS žít poctivě a nemá v úmyslu dále páchat trestnou činnost.

7.1.2 Skupina odborných pracovníků

V době provádění dotazníkového šetření pracovalo v oddělení výkonu trestu Věznice Oráčov 83 pracovníků, z toho 47 příslušníků. Z civilních pracovníků je 24 vychovatelů, 5 speciálních pedagogů, 4 sociální pracovníce a 3 psychologové. Celkem se vyjádřilo k dotazníku 18 pracovníků OVT.

7.1.2.1 Dotazník skupiny odborných pracovníků

- 1. Jak dlouho pracujete v oddělení VTOS ?**
- 2. Je podle Vás úroveň výchovného působení na osoby ve VTOS dostačující?**
- 3. Vaše návrhy a nápady na zvýšení úrovně výchovného působení na osoby ve VTOS?**
- 4. Váš názor na současnou situaci osob po propuštění z VTOS a Vaše návrhy na zlepšení?**

7.1.2.2 Odpovědi na dotazník

Odpověď č. 1:

1. 17 let
2. Ne
3. „VTOS působí pouze na izolaci pachatelů trestné činnosti od společnosti.
Nevěřím v převýchovu.“
4. „Moc velká recidiva. Vyšší tresty možná odradí od trestné činnosti.“

Odpověď č. 2:

1. 13 let
2. „Ano – stejně nefunguje.“
3. „Nemám.“
4. „Situace je špatná, zájem končí u sociální dávky, zajištění práce ve VTOS i po VTOS.“

Odpověď č. 3:

1. 19 let
2. Ne
3. „Práce, práce a zase práce pro odsouzené.“
4. „Všechny organizace, které mají tuto problematiku, jsou pouze na papíře, stojí to hodně finančních prostředků – výsledek žádný – je zapotřebí změna souvisejících zákonů (možnost začít znovu, případná možnost oddlužení, pokud nebude využita, využít horní možnou hranici trestů).“

Odpověď č. 4:

1. 15 let
2. „Ne, úroveň výchovného působení na osoby ve VTOS není postačující.“
3. „Je potřeba zpřísnit podmínky ve VTOS, aby si odsouzení ve věznici nepřipadali jako na dovolené v hotelu placené státem.“
4. „Odsouzený, který nemá sociální cítění a odpovědnost za sebe nebo za rodinu zakořeněné už od školy nebo z rodiny, tak se vrátí do věznice a nic mu nepomůže.“

Odpověď č. 5:

1. 17 let
2. „Určitě ne, jinak by se odsouzení stále dokola nevraceli do výkonu trestu.“
3. „Můj názor je, pokud výchovně nezapůsobila rodina, škola a společnost, tak už nemá smysl na tyto osoby výchovně působit ve výkonu trestu. Vyjma nedbalostních trestných činů. Výkon trestu by měl tyto osoby od společnosti oddělit a zbavit je veškerých lidských práv na dobu určenou soudem. Je přeci bláhové doufat, že když budou osoby ve výkonu trestu koukat na DVD, televizi, hrát si kopanou a jiné zájmové aktivity, že se změní a převychováme je. Taky jsem zastávce návrhu třikrát a dost. Určitě by to pomohlo ke snížení recidivy. Hodně by též pomohlo za závažné trestné činy znovuobnovit trest smrti.“
4. „Pokud odsouzenému nebyla dána možnost pracovat, tak by určitě neměl mít dluh vůči státu za výkon trestu. Kromě škod, které sám způsobil. To je totiž taky jeden důvod, proč se zvyšuje recidivita. Když si někdo takzvaně odseděl trest a chce začít znova, začíná s nezanedbatelným dluhem. Což někteří řeší opět trestnou činností.“

Odpověď č. 6:

1. 10 let
2. Ne
3. „Snížení byrokracie pro zaměstnance, více odborníků pro práci s osobnostně narušenými jedinci ve VTOS.“
4. „Zcela chybí koncept postpenitenciární péče.“

Odpověď č. 7:

1. 9 let
2. „Podle mne je to jen hra, prakticky žádné výchovné působení se nekoná. Je to ve většině případů jenom na oko a hlavně u víckrát trestaných to stejně nemá smysl.“
3. „Myslím, že by bylo potřeba místo nějakých řečí zpřísnit režim ve věznicích. Místo neustálého ustupování odsouzeným a rozšiřováním jejich práv, na ně pořádně přitlačit. K pokusům o převýchovu možná vybrat ty prvotrestané, kteří chtějí opravdu spolupracovat. Na ostatní, kteří by neměli zájem, stejně jako na recidivisty, jen přísný režim a tvrdou práci.“
4. „Kdo po propuštění nemá venku zázemí a někoho, kdo by ho podpořil, má to asi opravdu těžké. Pokud se, ale bude snažit, tak práci i bydlení najde i se záznamem v rejstříku. Zvláště v současné době, kdy je práce dost. Chce to jen chtít a snahu. Spousta odsouzených ale prostě pracovat nechce a nikdy nebude. A pak je tu skupina lidí, kteří jsou prostě tak debilní, že opravdu snad ani pracovat nemůžou. Zlepšení situace mohou zajistit pouze odsouzení sami. Tím, že budou chtít na sobě něco změnit. Na to bych ale moc nespolehal. Myslím, že organizací, které se jim snaží pomáhat, je dost a dostačující je i pomoc a snaha státu.“

Odpověď č. 8:

1. 16 let
2. Ne
3. „Větší samostatnost a ne se o ně starat jak o děti ve školce. Menší oddíly, mnohem, mnohem přísnější režim, minimalizovat osobní věci na minimum. Je toho hodně, co by se dalo změnit, ale to by do toho nesměly zasahovat různé organizace na ochranu lidských práv. Přísnější tresty a obnova trestu smrti.“

4. „Netuším, prostě jak je propuštěn, tak jen představa vrácení se zpět musí působit jako nejhorší noční můra.“

Odpověď č. 9:

1. 23 let
2. Ano
3. „Práce 8 hodin denně a aktivity programu zacházení také 8 hodin denně.“
4. „V případech, kdy schází rodinné zázemí, končí propuštění většinou na ulici a jsou nuceni páchat další trestnou činnost k zajištění obživy. Stát by měl zajistit dočasně sociální bydlení a práci – minimálně práce pro obec.“

Odpověď č. 10:

1. 13 měsíců
2. „Je to individuální – vždy záleží na odsouzeném. Někomu stačí pobyt ve vězení, na někoho nepůsobí nic.“
3. „Více práce pro chlapy – údržba, dílna, práce se stroji, více samostatného rozhodování a odpovědnosti za sebe, aby nebyli zvyklí na to, že vše někdo zařídí, udělá.“
4. „Více spolupráce s PMS a dalšími organizacemi – pomoc při hledání práce, bydlení u těch, kteří to sami neumí a nemají rodinné zázemí. Větší dohled u recidivistů.“

Odpověď č. 11:

1. Přes 8 let.
2. „Ne. Výkon trestu působí v této době jako pionýrský tábor.“
3. „Zpřísnit trest, omezit sportovní kroužky, zvýšit pracovní činnost odsouzených, zavést povinné zaměstnání odsouzených, aby povinně vydělali peníze na úhradu výkonu trestu.“
4. „Po každém propuštění z VTOS přísný dohled určitou dobu nad bývalými odsouzenými a i po ukončení VTOS dávat zkušební dobu, kdy při provinění by se dávaly tresty při horní hranici.“

Odpověď č. 12:

1. 8 let
2. „Ne, vzhledem k přebujelé administrativě a malému počtu specialistů na OVT není čas nějak výchovně působit na odsouzené.“
3. „Celový systém a důkladná eliminace odsouzených prvotrestaných od recidivistů, zákonná povinnost odsouzených pracovat, zavedení smysluplných aktivit zaměřených především na získávání odborných dovedností dle pracovní poptávky z ÚP z místa bydliště odsouzených, zavedení výuky (český jazyk, matematika) u méně gramotných odsouzených, tvrdé postihy za zneužití návykových látek ve VTOS.“
4. „Zoufalá situace, po propuštění odsouzený dostane max. 1 000 Kč na celý měsíc, nezajištěná práce, bydlení na ubytovně na 3 dny, nutno aplikovat zahraniční modely – po propuštění zajištěná práce i ubytování a stanovený ochranný dohled – v případě porušení (odst. přestane chodit do práce nebo se bez ohlášení odstěhuje) další trestní postih.“

Odpověď č. 13:

1. Asi 15 let.
2. „Je absolutně nedostačující.“
3. „Bez více peněz, zaměstnanců to nepůjde. Vychází moc odsouzených na jednotlivé odborné zaměstnance (vychovatelé, pedagogové, dozorcí), tím pádem nelze zajistit odborné a dostačující působení na odsouzené (základní hygienické návyky, uvědomování důsledků páchaní trestných činů, vzdělávání, protože spousta odsouzených neumí číst ani psát).“
4. „Pokud na odsouzeného po propuštění doma nikdo nečeká, je v dnešní době těžké se začlenit. Jestliže nemá kam jít, kde bydlet, je velmi pravděpodobné, že bude opět páchat trestné činy. Lidé si musí hlavně uvědomovat při prvním páchaní trestných činů jejich důsledky, jestliže jde někdo do VTOS popáté, těžko už ho někdo napraví. A hlavně se vyvarovat užívání drog, protože to je alfa a omega většiny trestných činů v dnešní době.“

Odpověď č. 14:

1. 8 let
2. „Ne, o tom svědčí vysoká recidiva.“
3. „Zavedení povinnosti vzdělávání stanovené soudem, tj. dokončení základního vzdělání, popř. vyučení, povinné absolvování rekvalifikačních kurzů pro odsouzené s pouze základním vzděláním.“
4. „Zcela chybí systém, který umožní propuštěným vězňům bez zázemí nebo s dluhy, začít nový život.“

Odpověď č. 15:

1. 3 roky
2. Ne
3. „Radikálně zpřísnit režim ve věznicích, aby se už nechtěli vracet.“
4. „Pokud odejde z věznice a má dluhy, bez pomoci začne zase páchat trestnou činnost, nemá žádnou šanci se znovu zařadit do společnosti.“

Odpověď č. 16:

1. 8 let
2. Ne
3. „Fyzické tresty, trest smrti.“
4. „Viz bod 3.“

Odpověď č. 17:

1. 2 roky
2. Ne
3. „Více tvůrčí a řemeslné zájmové činnosti, rozvíjení pracovního potenciálu odsouzených.“
4. „Pokud odsouzený nevyužije čas ve VTOS ke svému rozvoji, těžko může začít po propuštění poctivě žít, jeho kriminální minulost a dluhy ho stejně zase doženou.“

Odpověď č. 18:

1. Skoro 4 roky
2. Ne
3. „Pokud má páchání trestné činnosti odsouzený v genech, nikdo ho nepřevychová.“
4. „Důsledně potírat drogovou kriminalitu i závislost, trestná činnost je většinou důsledkem drogových či jiných závislostí. Po skončení VTOS povinně léčebna.“

7.1.2.3 Souhrn skupiny odborných pracovníků

U většiny odborných pracovníků je znát rezignace na resocializaci ve VTOS a jejich „ne“ na 2. otázku je toho důkazem. Je to dáno z větší části tím, že pracují ve věznicích s ostrahou a většina odsouzených jsou recidivisté s dlouhými tresty a opakujícími se návraty. Většina dotázaných, jsou veteráni pracující v oddělení výkonu trestu mnoho let. Proto jejich návrhy a připomínky je potřeba brát vážně a s většinou se i ztotožnit. Výchovnou práci s odsouzenými ve věznicích navíc ztěžuje i fakt, že přestože tabulková místa zaměstnanců nejsou všechna obsazena, věznice je přeplněná takřka o třetinu. Jak je zmíněno ve více odpovědích, při práci s odsouzenými je mnoho administrativy. Některé dokumenty se vedou papírově a zároveň i elektronicky ve Vis. Obzvláště u vychovatelů je tato byrokratická zátěž značná a brání jim ve smysluplné práci s odsouzenými. Většina odpovědí volá po zpřísnění režimu ve věznicích s povinností pracovat. Ačkoliv je v zákoně o VTOS stanovena povinnost odsouzených pracovat, v praxi se setkáváme s tím, že velká část odsouzených se práci vyhýbá. Ať už formou neustálého předstírání zdravotních obtíží, tak i odmítáním práce i za cenu kázeňských trestů. V odpovědích jsou dále nastíněny inklinace k páchání trestné činnosti na základě genů a závislostí na OPL s návrhy na důsledné potírání drogové kriminality. Dále pak je zmíněna chybějící pomoc po propuštění z VTOS. Celkově jsou návrhy odborných pracovníků OVT na zlepšení výchovné práce i situace osob propuštěných z VTOS přínosné, vyjma zavedení trestu smrti.

7.2 Vyhodnocení dotazníkového šetření

Všechny skupiny dotázaných se vyjádřily podle svého nejlepšího svědomí. Většina odsouzených vyjádřila svoji chuť se dále vzdělávat a absolvovat rekvalifikační kurzy, stejně jako touhu po poctivém životě na svobodě. Je tedy na VS ČR a dalších

orgánech a institucích, jak tuto chuť podchytit a realizovat. Vzdělání je sice běh na dlouhou trať, jenže většina recidivistů má dlouhé tresty, při kterých by to zvládli. Současná nabídka rekvalifikací je dost slabá, ve Věznici Oráčov probíhá 1 x ročně kurz řidiče VZV a kurz obsluhy motorové pily pro pár jednotlivců. Je nutné pružně reagovat na vývoj na trhu práce. O podpoře touhy odsouzených po poctivém životě bylo zde již psáno.

Většinu poznatků a připomínek odborných pracovníků by mohla vyřešit realizace všech strategických cílů nové Koncepce. V první fázi by uvítali především snížení byrokratické zátěže, zvýšení počtu odborných pracovníků, zavedení standardizovaných programů zacházení a dosažení plné zaměstnanosti odsouzených. Dalšími nezbytnými kroky v práci s odsouzenými je speciální program pro odsouzené se závislostí a zavedení postpenitenciární péče.

8 VÝSTUP PRO PRAXI

Urychleně realizovat všechny strategické cíle Koncepce vězeňství do roku 2025

O prospěšnosti strategických cílů Koncepce není pochyb. Byla sestavena odborníky z praxe a naplňuje předpoklady pro zlepšení situace ve věznicích a snížení recidivy. Některé následující návrhy přímo vychází z Koncepce.

Rozdělení odsouzených podle předpokladu úspěšnosti resocializace

Téměř všechny problémy, které dostanou člověka do VTOS, se dají pojmenovat a řešit. Jistě, u části odsouzených je to běh na dlouhou trať s nejistým výsledkem, ale lepší je se pokusit o změnu než nedělat nic. Samozřejmostí by bylo při příjmu odsouzeného do VTOS komplexní vyšetření jeho osobnosti, důkladné zjištění příčin páchání trestné činnosti, pohovory s odsouzeným o jeho představě dalšího směřování po propuštění a rozhodnutí komise odborníků o způsobu výchovného působení na tuto osobu. Recidivisté z přesvědčení a další osoby, u kterých by zařazení do výchovných programů evidentně nemělo smysl, by byli umístěni do věznic se zpřísněným režimem. Tam by také putovali odsouzení, kteří by záměrně nespolupracovali při absolvování výchovných programů. Není možné pracovat i s těmi, kdo o to nestojí nebo nemají předpoklad změny.

Rozšířit nabídku vzdělávání ve věznicích

Je na VS ČR a dalších orgánech a institucích, jak chuť se dále vzdělávat podchytit a realizovat. Vzdělání je sice běh na dlouhou trať, jenže většina recidivistů má dlouhé tresty, při kterých by to zvládli.

Rozšířit nabídku rekvalifikace ve spolupráci s ÚP a podle požadavků na pracovním trhu

Současná nabídka rekvalifikací je dost slabá, ve Věznici Oráčov probíhá 1x ročně kurz řidiče VZV a kurz obsluhy motorové pily pro pár jednotlivců. Bylo by

vhodné pružně reagovat na vývoj na trhu práce, nejlépe podle místa, kde hodlá odsouzený žít po propuštění z VTOS.

Založení organizace na reintegraci vězňů do společnosti

Na Generálním ředitelství VS ČR ani na Ministerstvu spravedlnosti nelze najít pracovníky zodpovědné za resocializaci vězňů a postpenitenciární péči. V tomto oboru působí hlavně neziskové organizace. Při vši úctě k jejich převážně dobrovolnému nadšení, nejsou to většinou odborníci. Reintegraci by měla provádět státní organizace. Spoléhat na PMS nebo sociální kurátory je v současné době nesmyslné. Jsou zavaleni jinými úkoly a přebujelou administrativou. Proto zde vzniká prostor pro vytvoření nové reintegrační organizace, která by odsouzeným pomáhala v průběhu a hlavně po propuštění z VTOS. Náplní by bylo udržování nebo obnovení sociálních vazeb pro snadnější start nového života na svobodě. V případech, kdy odsouzený žádné zázemí nemá, pomohla by propuštěnému najít zaměstnání s ubytováním. Dále pak by tato organizace zajistila možnost oddlužení všem spolupracujícím odsouzeným za pevně stanovených podmínek včetně nezbytného poradenství.

Zavedení zákonných opatření pro účinnější léčbu závislostí

Zavést podle švýcarského modelu zákonná opatření pro odsouzené se závislostí, která byla původcem TČ, za kterou byl odsouzen. Je krajně nepochopitelné pracovat s těmito odsouzenými na základě dobrovolnosti nebo až po skončení VTOS. Léčba závislostí by proběhla před nastoupením trestu na základě zákonného opatření a dále se mohla rozvíjet i během VTOS. Ambulantní či ústavní léčba závislostí po odpykání VTOS je v mnoha případech neúčinná právě pro velký časový odstup od spáchání TČ.

Povinné absolvování kursů Finanční gramotnosti

Většina odsouzených je zadlužena a právě dluhy bývají častou příčinou recidivy, programy jako Finanční gramotnost by měly být povinné a nezbytnou podmínkou

k propuštění. Zadlužení musí umět své dluhy řešit a efektivně spravovat, nebo je zase stáhnou na šikmou plochu.

Nyní se nabízí otázka, kde na toto vše vzít finanční prostředky? Českou republiku ale stojí jeden vězeň přibližně 400 tisíc Kč ročně (částka se liší podle věznic). V našich věznicích je nejčastější trest odnětí svobody v trvání 1 až 2 roky⁶⁰. Berme tedy průměr 1 a půl roku, tj. náklady cca 600 tisíc Kč, a to je částka, kterou minimálně stát ušetří za každého propuštěného z VTOS, kterému pomůžeme změnit jeho dosavadní způsob života. Nemluvě pak o prevenci trestných činů a potencionálních obětech trestné činnosti. A tak zde nejde jen o finanční přínos pro společnost.

⁶⁰ STATISTICKÁ ROČENKA VSČR 2016. VSČR [online]. Praha: VSČR, 2017 [cit. 2018-01-05], s. 95. Dostupné z WWW: <http://vsqr.cz/wp-content/uploads/2017/06/Statistick%C3%A1-ro%C4%8Denka-2016.pdf>.

ZÁVĚR

Osoby ve vězení jsou lidé jako každý jiný. Jenom nedokáží své sociální, biologické a jiné potřeby uspokojovat v souladu se zákonem. Charakter jedince je ovlivňován mnoha způsoby a vlivy. Zásadní podíl má rodina, dále pak škola, zaměstnání, sociální skupiny apod. Teď už je jedno, jak k narušení charakterů vězňených osob došlo. Důležité je, jak a zda se dá tento stav napravit či zmírnit. Je vůbec v naší společnosti vůle něco změnit? Podle reakcí z okolí lze soudit, že ve společnosti převládá sobecký názor – sami se do vězení dostali, sami ať si pomůžou. V dotaznících odsouzení uvedli, že chtějí změnit svůj způsob života, žít poctivě a nepáchat již trestnou činnost. Nechtějí již zpět do VTOS a jsou ochotni a snad i schopni pracovat na sobě a svých schopnostech i během výkonu trestu. Chtějí se dále vzdělávat, chtějí se rekvalifikovat, chtějí se zbavit závislostí a uvítali by pomoc po propuštění z výkonu trestu, hlavně v oddlužení. Odsouzený jedinec ve VTOS musí vědět a být přesvědčen, že se mu změna přístupu k životu vyplatí. Že jeho snaha o vzdělání, rekvalifikaci a zbavení se závislostí má smysl. Že je tady někdo, kdo mu pomůže po propuštění z VTOS nastartovat nový poctivý život. Ať už rodina, přátelé nebo určité státní či nestátní instituce. Že nezůstane sám před věznicí, s dluhy, bez peněz, bez ubytování a zaměstnání a bez perspektivy. Pokud jim budeme umět poskytnout vše pro změnu jejich přístupu k životu, nebude to jen přínos pro ně samotné, ale vydělá na tom celá společnost. Samozřejmě, je část odsouzených, kteří změnu nechtějí. Vyhovuje jim jejich styl života mimo zákon a akceptují i nevyhnutelnost trestu za své chování a jednání. Proto by se mělo ve věznicích pracovat především s těmi, kteří se změnit chtějí a mají pro to předpoklady. Ti, kteří změnu nechtějí, by se měli izolovat ve věznicích se zpřísněným režimem a bez jakýchkoliv výhod.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

Literární zdroje

1. BIEDERMANOVÁ, Eva, PETRAS, Michal. *Možnosti a problémy resocializace vězňů, účinnost programů zacházení*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2011, 99 s. Studie (Institut pro kriminologii a sociální prevenci). ISBN 978-80-7338-115-8. Dostupné z WWW: <http://www.ok.cz/iksp/docs/390.pdf>.
2. ČERNÍKOVÁ, Vratislava. *Sociální ochrana : terciární prevence, její možnosti a limity*. Plzeň: Čeněk, 2008, 244 s. ISBN 978-807380-138-0.
3. FISCHER, Slavomil. *Etopedie v penitenciární praxi*. Ústí nad Labem: Univerzita J. E. Purkyně v Ústí nad Labem, 2006, 183 s. ISBN 9788070447727.
4. HÁLA, Jaroslav. *Bolest a naděje vězení: penologické eseje*. Praha: Triton, 2007, 127 s. ISBN 978-80-7387-013-3.
5. HANUŠ, Bohuslav. *Primární základy penologie*. Praha: Vysoká škola J. A. Komenského, 2005, 95 s. ISBN 80-86723-14-3.
6. HENDRYCH, Igor. *Vybrané kapitoly z penologie*. Opava: Slezská univerzita v Opavě, Fakulta veřejných politik v Opavě, Ústav pedagogických a psychologických věd, 2010, 73 s. ISBN 978-80-7248-574-1.
7. JIŘIČKA, Václav, PETRAS, Michal, HŮRKA, Jindřich a DRAHÝ, František. *Hodnocení kriminogenních rizik a potřeb odsouzených nástrojem SARPO. Soudce*. Soudcovská unie, 2013, 2013(10), 5-10. ISSN 1211-5347.
8. MALÁ, Drahomíra. *Vězeňství po česku*. Tišnov: SURSUM, 2003, 129 s. ISBN 80-7323-062-3.

9. MAREŠOVÁ, Alena, BIEDERMANOVÁ, Eva, ROZUM, Jan, TAMCHYNA, Miroslav, ZHŘÍVALOVÁ, Petra. *Výkon nepodmíněného trestu odnětí svobody - kriminologická analýza*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2016, 176 s. ISBN 978-80-7338-157-8. Dostupné z WWW: <http://www.ok.cz/iksp/docs/432.pdf>.
10. *Mezi vězením a komunitou: sborník příspěvků k problematice sociální reintegrace vězněných osob*. Praha: Sdružení pro probaci a mediaci v justici, 2008, 104 s. ISBN 978-80-904116-0-9. Dostupné z WWW: http://www.osmosty.cz/images/pdf/pub_sance.pdf.
11. ŠPANKOVÁ, Jana. *Resocializácia odsúdených*. Plzeň: Čeněk, 2013, 177 s. ISBN 978-80-7380-484-8.
12. VÁLKOVÁ, Helena. Švýcarský vězeňský systém ve zkratce a základních údajích. *České vězeňství*. 1993, 1993(3), 26-27. ISSN 1213-9297. Dostupné z WWW: http://vscr.cz/wp-content/uploads/2017/03/CV_1993_3a.pdf.
13. ZDRAŽILOVÁ, Petra. Plní výkon trestu odnětí svobody již „pouze“ funkci ochrany společnosti? *Sociální práce*. 2012, 2012(2), 50-54. ISSN 1213-6204. Dostupné z WWW: <http://socialniprace.cz/zpravy.php?oblast=2&clanek=406>.

Elektronické zdroje

1. 3 Z. VSČR [online]. Praha: VSČR, 2017 [cit. 2018-01-09]. Dostupné z WWW: <http://vscr.cz/veznice-pribram/o-nas/vykon-vezenstvi/informace-o-vykonu-trestu/>.

2. FINANČNÍ GRAMOTNOST. VSČR [online]. Praha: VSČR, 2014 [cit. 2018-01-09]. Dostupné z WWW: <http://vschr.cz/veznice-nove-sedlo/novinky/vzdelavani-veznu/financni-gramotnost/>.
3. GREPP. VSČR [online]. Praha: VSČR, 2017 [cit. 2018-01-09]. Dostupné z WWW: <http://vschr.cz/veznice-nove-sedlo/novinky/program-greep-prijeti-viny/>.
4. IPRT. UK Report (2017) highlights ‘family ties at the heart of prison reform. [online]. Dublin (Ireland):Irish Penal Reform Trust, 2017, [cit. 2018-01-10]. Dostupné z WWW:[http:// www.iprt.ie/contents/3189](http://www.iprt.ie/contents/3189).
5. JEMELÍK, Zdeněk. VĚZEŇSTVÍ: Promarněná Klausova facka a Pospíšilovo dědictví. Neviditelný pes [online]. Praha: Mladá fronta, 2016 [cit. 2018-01-09]. Dostupné z WWW: http://neviditelnypes.lidovky.cz/vezenstvi-promarnena-klausova-facka-a-pospasilovo-dedictvi-plv/p_politika.aspx?c=A160510_210828_p_politika_wag.
6. KONCEPCE: Koncepce vězeňství do roku 2025. VSČR [online]. Praha: Ministerstvo spravedlnosti ČR, 2016 [cit. 2018-01-05]. Dostupné z WWW: <http://vschr.cz/wp-content/uploads/2017/06/Koncepce-vezenstvi.pdf>.
7. NORSKÉ FONDY. Úspěšná realizace projektů z Norských fondů v celkové výši 65 milionů Kč [online]. Praha: VSČR, 2017[cit. 2018-01-09]. Dostupné z WWW: <http://vschr.cz/novinky/norske-fondy/uspesna-realizace-projektu-z-norskych-fondu-v-celkove-vysi-65-milionu-kc/>.
8. NOVÁ ŠANCE. Nová šance [online]. Ostrava, 2018 [cit. 2018-01-09]. Dostupné z WWW: http://www.koblov.cz/#utm_source=firmy.cz&utm_medium=ppd&utm_campaign=firmy.cz-12925258.

9. PANG Amelia, The Epoch Times (8. 2. 2016). Prison Yoga: Is Meditation the Cure for Recidivism? [online]. New York, USA, [cit. 2018-01-25]. Dostupné z WWW: [https:// www.theepochtimes.com/prison-yoga-is-meditation-the-cure-for-recidivism_1958639.html?photo=5](https://www.theepochtimes.com/prison-yoga-is-meditation-the-cure-for-recidivism_1958639.html?photo=5).
10. Poradna pro občanství/Občanská a lidská práva. [online]. Praha: Poradna pro občanství/Občanská a lidská práva, 2017[cit. 2018-01-05]. Dostupné z WWW: http://www.poradna-prava.cz/#utm_source=firmy.cz&utm_medium=ppd&utm_campaign=firmy.cz-404842.
11. ROMODROM. Romodrom [online]. Praha: Romodrom, 2018 [cit. 2018-01-09]. Dostupné z WWW: <http://www.romodromcz.cz/new/index.php>.
12. RUBIKON. Rubikon centrum [online]. Praha: Rubikon, 2018 [cit. 2018-01-09]. Dostupné z WWW: <http://www.rubikoncentrum.cz/index.php>.
13. SOVOVÁ, Eva. Šanci zbavit se dluhů dostanou i někteří bývalí vězňové. Peníze.cz [on-line]. Praha: Peníze.cz, 2008 [cit. 2018-01-05]. Dostupné z WWW: <http://www.penize.cz/osobni-bankrot/47439-sanci-zbavit-se-dluhu-dostanou-i-nekteri-byvali-veznove>.
14. STATISTICKÁ ROČENKA VSČR 2016. VSČR [online]. Praha: VSČR, 2017 [cit. 2018-01-05]. Dostupné z WWW: <http://vsqr.cz/wp-content/uploads/2017/06/Statisticka%20ro%20Denka-2016.pdf>.
15. STATISTICKÁ ROČENKA MPSV 2016: Statistická ročenka z oblasti práce a sociálních věcí 2016. MPSV [online]. Praha: MPSV, 2017 [cit. 2018-01-08]. Dostupné z WWW: https://www.mpsv.cz/files/clanky/31493/Statisticka_rocenka_z_oblasti_prace_a_socialnich_veci_2016.pdf.

16. ZÍSKÉJ ZAMĚSTNÁNÍ. VSČR [online]. Praha: VSČR, 2011 [cit. 2018-01-09]. Dostupné z WWW: <http://vschr.cz/veznice-nove-sedlo/novinky/spoluprace-s-nevladnimi-organizacemi/spoluprace-veznice-nove-sedlo-s-nejistnimi-nejiskovymi-organizacemi/>.
17. ZPRÁVA PMS 2016: Zpráva o činnosti a hospodaření PMS za rok 2016. PMS [online]. Praha: PMS, 2017 [cit. 2018-01-08]. Dostupné z WWW: https://www.pmscr.cz/download/Zprava_o_cinnosti_a_hospodareni_2016_a.pdf.
18. ŽIVOT PO VĚZENÍ. VSČR [online]. Praha: VSČR, 2011 [cit. 2018-01-09]. Dostupné z WWW: <http://vschr.cz/veznice-nove-sedlo/novinky/spoluprace-s-nevladnimi-organizacemi/spoluprace-veznice-nove-sedlo-s-nejistnimi-nejiskovymi-organizacemi/>.

Legislativní dokumenty

1. ČESKO. Řád výkonu trestu odnětí svobody 345/1999 Sb. v platném znění. VSČR [online]. Praha: VSČR, 2018 [cit. 2018-01-09]. Dostupné z WWW: http://vschr.cz/wp-content/uploads/2017/03/345_1999.pdf.
2. ČESKO. Zákon o výkonu trestu odnětí svobody 169/1999 Sb. v platném znění. VSČR [online]. Praha: VSČR, 2018 [cit. 2018-01-09]. Dostupné z WWW: http://vschr.cz/wp-content/uploads/2017/03/169_1999.pdf.
3. ČESKOSLOVENSKO. Zákon č. 140/1961 Sb., Trestní zákon. Účinný do 31. 12. 2009.

SEZNAM ZKRATEK

ČRD	časový rozvrh dne
MPSV	Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR
OPL	omamné a psychotropní látky
OVT	Oddělení výkonu trestu odnětí svobody
PMS	Probační a mediační služba
PSVD	Prostupná skupina vnitřní diferenciacie
ŘVTOS	Řád výkonu trestu odnětí svobody, 345/1999 Sb.
SARPO	Souhrnná analýza rizik a potřeb odsouzených
TČ	trestný čin
Vis	Vězeňský informační systém
VŘV	Vnitřní řád věznice
VS ČR	Vězeňská služba ČR
VTOS	výkon trestu odnětí svobody
ZVTOS	Zákon o výkonu trestu odnětí svobody, 169/1999 Sb.

SEZNAM TABULEK

Tabulka 1: Odpovědi na otázku č. 3	40
Tabulka 2: Odpovědi na otázku č. 4	41
Tabulka 3: Odpovědi na otázku č. 5	41
Tabulka 4: Odpovědi na otázku č. 6	42
Tabulka 5: Odpovědi na otázku č. 7	42
Tabulka 6: Odpovědi na otázku č. 8	43
Tabulka 7: Odpovědi na otázku č. 9	44
Tabulka 8: Odpovědi na otázku č. 10	44